

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

CİLT: XVIII

KASIM 2002

SAYI: 54

KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİNİ YARATAN TARİHİ SÜREÇ VE SON GELİŞMELER

Prof. Dr. Hamza EROĞLU

ÖZET

Kıbrıs uyuşmazlığı özellikle 1950'li yıllardan beri Türk dış politikasının önemli konularından biri olmuştur. Uyuşmazlık, Kıbrıs'ta yaşayan Rumların adayı Yunanistan ile birleştirme (ENOSIS), Türklerin ise Türkiye'nin güvenliğini ve Türk cemaatinin varlığını korumak için bu birleşmeye karşı koyma çabalarından çıkmıştır.

Bu çalışmada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini yaratan tarihi süreç; Kıbrıs uyuşmazlığının tarihçesi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki gelişmeler ve çıkarılan güçlükler, Kıbrıs'a Yunan askerî cuntasının müdahalesi ve Kıbrıs, Birinci ve İkinci Barış Harekatı, Barış Harekatının sonuçları ve Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluşunu izleyen gelişmeler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin kuruluşu, tanınması, ambargo ve jenosid çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs, ENOSIS, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.

ABSTRACT

The discord of Cyprus especially, became the important issue of Turkish foreign policy since 1950's. The discord was created from the efforts of resisting against the unification to protect the Turkish existence and Turkey's security by Turkish society and the unification of the island with Greece (ENOSIS) by the Greeks living in Cyprus.

In this work, the historical process that created the Turkish Republic of North Cyprus; the history of the discord of Cyprus, the progresses aftermath of the foundation of Republic of Cyprus and the difficulties, the interference of Greek military junta and 1st and 2nd Cyprus Peace Operations, the results of the Peace Operations, the progresses following the foundation of the State of Cyprus Turkish Federation, the foundation of Turkish Republic of North Cyprus, recognizing of it, are scrutinized in the frame of embargo and genocide.

Key Words

Turkey, Greece, Cyprus, ENOSIS, Turkish Republic of North Cyprus.

Giriş

“Kıbrıs bizim millî davamızdır. Bu dava milletimizin şeref ve haysiyetinin gerektirdiği şekilde neticelenmelidir. Bunun aksi bir hal çaresine bizi razı etmeye hiç kimsenin gücü yetmeyecektir. Topraklarına bağlılıklarını kanlarıyla ispat etmiş olan Kıbrıslı Türkler vatanları olan yerlerinde bütün haklarına sahip olacaklar, hür ve güven içinde yaşayacaklardır. Bunu temin etmek Türkiye için bir şereftir”¹.

Bu söz, İsmet Paşanınıdır. 5 Mayıs 1964'te Başbakan İsmet İnönü, bu sözü Millet Meclisinde Kıbrıs'la ilgili açıklama yaparken Türk milletinin sesini dünyaya duyurmak amacı ile söylemiştir. Bu değerlendirme incelememizin her safhasında konuya ışık tutacaktır.

Kıbrıs sorunu öncelikle bir Türk -Yunan uyuşmazlığıdır. Türk -Yunan ilişkilerinde can alıcı bir unsurdur.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlık, herşeyden önce, politik hedefler ve ideolojik anlayış ve değerlendirme bakımından görülmektedir. Ortada iki ayrı, farklı toplum ve bu iki toplumun tarih içinde oluşan hürriyeti ile iki farklı millet vardır. Kıbrıs'ta yaşayan ve Türk milletinin uzantısı olan Türk milleti ve Kıbrıs'ta yaşayan Yunanlıların uzantısı kalarak Rumlar (Yunanlılar), Kıbrıs'ta varlıklarını sürdürmektedirler.

Türkiye'nin dış politikadaki ideolojisi, hedefi, Kurtuluş Savaşı yılları içinde ortaya atılan, benimsenen ve uygulanan “Misâk-ı Millî” ile Anayasalarımızda da yer alan “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”dur.

Misâk-ı Millî'de sınırları belirlenen toprak parçasını vatan sayan Türkler barış politikası ile yurtta olduğu gibi, dünyada da barış, huzur ve güvenlik aramaktadır.

Yunanistan'ın ideolojisi, hedefi ise genişleme ve yayılma politikasıdır. Megali İdea parolası ile ülkesine ülke katmaktır.

¹ Metin için Bk. Nihat Erim, *Gizli Yönleriyle Kıbrıs Meselesi, Günaydın*, 18 Mart 1975. Tefrika halinde çıkmıştır. Nihat Erim, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara, s. 272.

Bizans İmparatorluğunu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden Yunanlılar, Megali İdea adını verdikleri büyük düş, büyük hayalleri ile eski Bizans'a ait toprakları ülkesine katarak Helen İmparatorluğunu yeniden kurmayı tasarlamaktadırlar.

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra gelişen ve gerçekleşmeye çalışan Megali İdea ülküsü özellikle Ortodoks Kilisesi tarafından beslenmiş, yayılmış ve desteklenmiştir.

Enosis ise ilhâk anlamında kullanılmaktadır. Özellikle siyasî hayatta, literatürde, Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması anlamına gelir. Megali İdea ve Enosis, her devirde, Yunanistan'ın millî politikasını ifade etmiştir².

Osmanlı döneminin büyük bir bölümünde birlikte ve barış içinde yaşayan Kıbrıs Türkleri ile Rumlar, 1821'den ve özellikle Kıbrıs'ın İngiliz idaresine bırakılışından itibaren, Enosis yüzünden birbirleri ile devamlı çatışma içinde olmuşlardır.

Yunanistan'ın 1950'li yıllardan itibaren Eoka Terör Örgütünü kurması, Enosis'e yönelik tedhiş ve katliama başlamaları, Kıbrıslı Türkleri ve Türk kamuoyunu çok yakından ilgilendirmiştir³.

Kıbrıs uyuşmazlığı özellikle 1950'li yıllardan beri Türk dış politikasının önemli konularından biri olmuştur. "Uyuşmazlık, Kıbrıs'ta yaşayan Rumların adayı Yunanistan'la birleştirme (Enosis), Türklerin ise Türkiye'nin güvenliğini ve Türk cemaatinin varlığını korumak için bu birleşmeye karşı koyma çabalarından çıkmıştır⁴.

Kıbrıs uyuşmazlığı, tarihi gelişmelerin içinde şekil almıştır. Osmanlıların Kıbrıs'ı fethi ile Kıbrıs, Türk Kıbrıs olmuştur.

2 Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Sornunun Kökleri, İngiliz Yönetiminde Türk - Rum İlişkileri ve İlk Türk - Rum Kavgaları*, Lefkoşa, 2000. s. 5-16.

3 Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s. 216 ve sonrası.

4 A. Suat Bilge, *Ankara, Atina, Lefkoşa Üçgeni*, İmge Kitabevi, Ankara. 1996. s. 65.

A- Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Tarihçesi⁵

Kıbrıs aslında bir Osmanlı ülkesidir. Osmanlı Türk İmparatorluğu Kıbrıs'ı 1571'de her karış toprağını Türk kanı ile sulayarak fethetmiştir. Bu yönüyle Kıbrıs, fethedilen bir ülkedir. Tarihi bakımdan Türklerin üzerinde fetih hakkı vardır. 30 bin kadar Kıbrıs fatihi aileleriyle birlikte oraya yerleşmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu, Kıbrıs'ta 307 sene hukuken ve fiilen hükümran olduktan sonra, Ada'yı 1878'de siyasî ve askerî zaruretle ematen İngiltere'ye terketmiştir.

1877 Osmanlı - Rus savaşı sonunda, Osmanlı ordusunun yenilmesi, Rus ordularının İstanbul kapılarına kadar gelmesi (Yeşilköy'e), başkent İstanbul'u ve Boğazları ciddi bir şekilde tehdit ve tehlike altına sokmuştur. İngilizler, Rusların Akdeniz ve Hindistan yolunu kontrolleri altına geçirmeleri ihtimali karşısında heyecan ve telaşa düşmüşlerdir. İngiliz Dışişleri Bakanlığı, sömürgelerini korumak, Akdeniz'de önemli, bir stratejik mevki olan Kıbrıs'ı ele geçirmek amacıyla Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu bunalımdan da faydalanarak Bab-ı Ali'ye ittifak teklif etmiş ve zor şartlar altında bulunan Sultan da bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. 4 Haziran 1878'de imza edilen İttifak Andlaşması ile İngiltere Osmanlı Devletine yardım edecek ve Asya'daki topraklarının geleceğini güven altına alacaktır. Osmanlı Devleti de Ruslar, Batum, Kars ve Ardahan'ı terk edinceye kadar Kıbrıs Adasının idaresini geçici olarak İngiltere'ye bırakacaktır. Osmanlı Devleti ayrıca Anadolu'daki Hıristiyan teb'asında korunacağını taahhüt ediyordu. 1 Temmuz 1878'de imzalanan Ek-1 sözleşme ile de Kıbrıs'ın idaresi geçici olarak İngiltere'ye bırakıldığı gün hukuken de Osmanlı Devletine bağlı olduğu açıkça Andlaşma'da belirtilmiştir.

İngilizler, Ada'ya yerleşir yerleşmez, Ada'nın Osmanlı Devletine ait olduğunu düşünmeden Kıbrıs'ın İngiliz İmparatorluğunun bir parçası olduğu görüşü ile hareket etmişlerdir. Birinci Cihan Harbi'nde, Osmanlı Dev-

5 Bk. Ahmet Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878 -1960)*; Şiikri Torun, *Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Arasında Kıbrıs'ın Politik Durumu*, İstanbul, 1956. (Doktora Tezi); Halil İbrahim Salih, *Cyprus, An Analysis of Cyprus Political Discord*, Brooklyn, 1968.

letin İngiltere aleyhine harbe girmiş olması, Kıbrıs'ın İngiltere'ye katılmasına, 5 Kasım 1914 tarihli bir beyanname ile ilânına sebep olmuştur. Aynı beyanname Kıbrıs'ın İngiliz İmparatorluğunun bir parçası olduğunu ve 1878 Andlaşması'nın hükümsüz olduğunu da ilân etmekte idi.

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması 20 nci maddesinde, Türk Hükümetinin, Kıbrıs'ın Britanya Hükümeti tarafından 5 Kasım 1914'te ilân olunan ilhakını tanıdığı beyan olunmaktadır. Ortada fiilî bir durum olduğundan, dış politik ilişkilerde fiilî durum da hakim olduğundan ve hukukî düzenlemelere yön verdiğiinden yeni Türkiye için Kıbrıs'ın kaderi üzerinde söz söylemek mümkün olmamıştır. Böylece Kıbrıs bu tarihten itibaren İngiliz Tac'ına bağlı bir ülke olarak yönetilmiştir.

Kıbrıslı Rumlar, İngiliz idaresindeki Kıbrıs'ı Enosis politikası ile Yunanistan'a bağlamak istemişlerdir. İngiliz idaresine karşı, 1931'deki isyan hareketini 1950 de Kiliseler eliyle gerçekleşen referandum izlemiştir. Kıbrıs'ta Megali İdea'nın diğer deyimle Büyük Yunanistan'ın gerçekleşmesine Kıbrıs Ortodoks Kilisesi önyak olmuştur, destek vermiştir.

Milletlerin kendi kaderine hakim olması, kendi kendilerini yönetmeleri prensibinin (self - determination) milletler arası hayatta gelişme göstermesi, özgürlük ve bağımsızlık anlayışının güç kazanması İngiltere'ye bağlı sömürgelerde olduğu gibi Kıbrıs'ta da özgürlüğe kavuşma yolundaki akımı güçlendirmiştir.

Kıbrıs'ta Yunan yayılcılığı (Megali İdea) ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a katma (Enosis) politikası izlenirken, Kıbrıs Türkleri de, Yunan tehdit ve baskısı altında, direnme gücünü, örgütleyerek bulmuşlardır.⁶

Atlantik Beyannamesi'nin yayınlanması üzerine, Kıbrıs'ta da siyasi partiler kurulmuş ve siyasi faaliyetlere izin verilmiştir. Rumlar örgütlenerek, Enosis yolunda mücadelelerine devam etmişlerdir. 1942 yılında da Türklerle Rumlar müştereken Kıbrıs Çiftçiler Birliği'ni kurmuşlardır.

⁶ Ayrıntılı bilgi için BK. Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Barış Harekâtının Gelişimi, Sonuçları*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 1998, s. 52-75.

Rumların bu mesleki teşekküllü politikaya karıştırmaları ve bunu Enosis mücadelesine alet etmeleri, Türklerin protestolarla bu kuruluştan ayrılma- larına sebep olmuş ve hemen ardından Kıbrıs Türk Çiftçiler Birliği'ni kurmuşlardır. Ayrıca bu Çiftçi birliğinin yanı sıra 1943 yılında da KATAK adı altında siyasî bir cemiyet kurulmuştur. KATAK'ın başkanlığına da Avukat Fadıl N. Korkut getirildi. KATAK içinde anlaşmazlık 23 Nisan 1944'te Kıbrıs Millî Halk Partisinin kuruluşuna imkân vermiştir. Bu Partinin kurucuları arasında Dr. Fazıl Küçük, Faiz Kaymak, Eczacı Münir ve A. Pertev gibi tanınmış kişiler yer almıştır.

Partinin Genel Sekreteri olarak Dr. Fazıl Küçük, 1945'te Ankara'yı ziyaret ederek Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile görüşerek Kıbrıs konusunu dile getirmiştir.

16 Şubat 1946'da İstanbul'da kurulan, Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti, 1949'a kadar, İzmir, Antalya, Adana ve Mersin şubelerinden sonra Kıbrıs'ta da bir şube açmıştır. Cemiyetin faaliyetleri arasında özellikle 1948'te Nevzat Karagil tarafından çıkarılan, "Yeşilada" dergisi Türk kamuoyunun Kıbrıs'la ilgilenmesini sağlamıştır.

18 Aralık 1948'te de Ankara'da Kıbrıs Türk Kültür Derneği kurulmuştur.

Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyetinin birleştirici çabası ile 8 Eylül 1949 tarihinde Kıbrıs'taki bütün Türk kurumların temsilcileri Kardeş Ocağında toplanarak Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunu kurmuşlardır. Bu toplantıda ayrıca, KATAK'la Kıbrıs Millî Türk Partisi birleşerek Kıbrıs Millî Türk Birliği partisini oluşturmuşlardır⁷. Bu çalışmalar, Kıbrıs Türklerini moral bakımından güçlendirmiştir.

İngiliz idaresi altında da Kıbrıs'ta bağımsız ve etkin bir Türk toplum ve hukuk düzeni mevcuttur. İngiltere, Kıbrıs'ta Türk unsurunu ne icat etmiş ne de keşfetmiştir. Türk toplumunu tarihi, sosyolojik ve hukukî bir varlık olarak kabul etmiştir⁸.

7 Derviş Manizade, *Kıbrıs, Dün, Bugün, Yarın*, İstanbul, 1975. s. 420-422.

8 İzzettin Doğan, *Kıbrıs Sorununun Milletlerarası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi*, İİHF. C. XLI. Sayı: 3-4, İstanbul, 1976, s. 169 - 171.

Kıbrıs davasının, Türkiye açısından değerlendirilmesinde Türk basını ve gençlik önemli rol oynamıştır. Basın ve gençlik, kamuoyunu hazırlamış ve davayı üstlenme görevini ve sorumluluğunu yüklenmiştir.

Op. Dr. Kaya Bekiroğlu'na göre "Sedat Simavi ve Gazetesi Hürriyet, Türkiye'de Kıbrıs davasının öncüsü olmuştur".

"Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır" düsturunun öncüsü Hürriyet ve Yeni Sabah Gazeteleri, bu ölüm kalım davamızda bilhassa hassas davranarak, Hariciyemizi Kıbrıs Meselesini millî bir dava olarak resmen ele almaya davet etmiştir"⁹

Şevket Süreyya Aydemir, Türkiye'nin 1954'e kadar Kıbrıs'taki olaylara ilgisiz kalışını, mağaralarda uyuyan bir takım insanlara benzetmiştir.

30 Ocak 1950'de CHP'li Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak ve iktidar değişikliği sonucu DP'li Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur demişlerdir.

Gerçekte bir Kıbrıs meselesi vardı. Ancak böyle bir meselenin olduğunu, yalnız T.C. Hükümeti ile O'nun Hariciye Vekilleri ve Birleşmiş Milletler Temsilcileri bilmiyorlardı.

Kıbrıs Meselesinin BM Genel Kurulu gündemine 24 Eylül 1954'te alınması ile Türkiye Kıbrıs meselesinin olduğunu kabul etmiştir.¹⁰

Türk dış politikasında Kıbrıs sorununun geç ele alınmasını Melih Esenbel şöyle açıklamaktadır:

"1951 ve 1952 yıllarında Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya girme çabası içinde olmaları, 1953 yılında da Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan İttifakı kurulması olayının ön plana çıkması, Kıbrıs sorununu bir ölçüde perdelemişti."¹¹

9 Halkın Sesi Gazetesi (Kıbrıs) 17 Temmuz 1952. (Hasan Demirağ tarafından zikredilmiştir. Kıbrıs, Onlar ve Biz, a.g.e., s. 82-83.

10 Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam. C. III. 1950-1964, İstanbul 1968, s. 212-214.

11 Hasan Demirağ, Kıbrıs; Onlar ve Biz (1971 - 1956), Lefkoşa Kıbrıs T.M.T. Derneği Yayınları No 1, s. 82. Melih Esenbel, 16 Kasım 1922, Sabah Gazetesi, (H. Demirağ'dan naklen).

Aynı görüşü paylaşan Fahir H. Armaoğlu farklı bir şekilde değerlendirmektedir: “1945’ten 1951’e kadar olan devrede, Türkiye için birinci plânda önde gelen mesele, kendi varlığını tehdit eden tehlikeye karşı bir güvenlik unsuru aramak olmuştur. 1952-1954 arasında da, faaliyetini, elde edilen bu güvenliğin daha da genişletilmesi ve kuvvetlendirilmesine yöneltmiştir. Bu gelişmeler, Türk hükümetlerinin Kıbrıs meselesindeki hareketsizlik ve ilgisizliğinin başlıca sebebini teşkil etmiştir”¹².

Yunanistan, II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra Kıbrıs meselesini kurcalamaya başlamış ve bu Ada’yı kendisine ilhak etmek, diğer deyimle Enosis için çabalar göstermiştir. Kıbrıs üzerindeki Yunan iddiaları Türk -Yunan münasebetlerini etkilediği gibi, NATO’nun da sağ kanadını sarsmıştır. 5 Aralık 1958’de, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1287 Sayılı Kararı ile taraflara barışçı, demokratik ve adil bir çözüme ulaşmak için sürekli çaba göstermelerini tavsiye etmiştir. Birleşmiş Milletler ve NATO’nun da tavsiyeleri ile Kıbrıs meselesinin Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında görüşülerek halledilmesi kabul edilmiştir.

Önce Türkiye ile Yunanistan arasında bir anlaşmaya varılmıştır. Rumlar Enosis’ten, Türkler ise taksimden vazgeçmiştir.

5 -11 Şubat 1959’da Zurich’te iki devlet temsilcileri Kıbrıs’ın geleceği üzerinde anlaşmaya vardılar. Londra’da İngiliz temsilcisi ile Türk ve Rum Cemaat temsilcilerinin de katıldıkları toplantıda Zurich’te anlaşmaya varılan esaslar kabul edilerek kurulacak devletin bağımsızlık ve kuruluş temelleri atıldı.

B- Kıbrıs Cumhuriyeti, Kuruluşu, Anayasası¹³

Zurich ve Londra Anlaşmalarına göre Devlet, iki cemaatin ortaklaşa yetki, hak ve sorumluluklarına dayanmaktadır. Kıbrıs Devleti ve Anayasası Türkiye, İngiltere ve Yunanistan’ın ortaklaşa garantisi altına alınmıştır.

12 Fahir H. Armaoğlu, *Kıbrıs Meselesi, 1954-1959*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1963. s. 3.

13 Hamza Eroğlu, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı*, Ankara, 1975; Fahir H. Armaoğlu, *Kıbrıs Meselesi, (1954-1959)*, Ankara, 1963. A. Suat Bilge, *Le Confin de Chypre et Les Chypriotes Turcs*, Ankara, 1961. Sevin Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul*, 1977. Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs, Son İki Yıl (1958-1960)*, Enosis Çemberinden Kıbrıs Cumhuriyetine, Ankara, 2000; Murat Sarıca, *Erdoğan Teziç ve Özer Eskiyyurt, Kıbrıs Sorunu*, İstanbul, 1975.

Zurich ve Londra Andlaşmaları ile Türkiye'nin Ada'daki menfaatleri olduğu kadar Kıbrıs'ta yaşayan soydaşlarımızın da hakları güven altına alınmış bulunmaktadır. Yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, hiçbir başka devletle birleşmeyecektir. Bu husus açıkça yalnız Andlaşmalarda değil, Kıbrıs Devletinin Anayasasında da belirtilmiştir. Ayrıca, Kıbrıs Devleti ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında imzalanan ve Anayasanın ihlali halinde bu üç devlete müştereken ve münferiden müdahale hakkı tanıyan hükümde, Kıbrıs'ın geleceğinin güvence altına alınması bakımından önem arz etmektedir.

Bir diğer önemli nokta da Kıbrıs Devletinin memleketimiz aleyhinde olabilecek siyasî faaliyetlere girişmeyeceğidir. Örneğin Kıbrıs Yasama Meclisi veya Hükümeti, Türkiye'nin menfaatleri aleyhine bir karar aldığı takdirde bir Türk olan Cumhurbaşkanı yardımcısı böyle bir kararı her zaman nihai olarak veto edecek ve böylelikle bu karar da hükümsüz kalacaktır. Keza, andlaşmalara Kıbrıs Devletinin Türkiye ve Yunanistan'ın dahil olmadıkları paktlara veya siyasî teşekküllere giremeyeceği yolunda hükümler de yer almaktadır.

Bir diğer önemli nokta da yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyetinde Türkler bir azınlık durumunda değildirler. Ada'nın idaresine Rumlarla eşit şartlar ve aynı haklarla katılan bir cemaat niteliğindedir. Andlaşmalarda Kıbrıs'da bulunan Türkler için azınlık deyimini kullanılmamıştır. Kıbrıs'ta bağımsızlığa Rumlarla birlikte Türkler de kavuşmuşlardır. Kıbrıs'ta Kıbrıs Türk'ü Kıbrıs Rum'undan ayrı, farklı bir millî varlıktır. "Entitée Nationale"dir. Türkler Ada'da her bakımdan, ırk, din, dil, kültür, örf ve adetleriyle yasama, yürütme ve yargı yetkileri ile bağımsız bir varlık halindedirler.

Türkçe ve Rumca resmî dildir. Kıbrıs Bayrağı yanında Türkler Türk, Rumlar Rum bayrağı çekebileceklerdir. Türklerin Ada'nın beş büyük şehrinde ayrı belediye teşkilâtları bulunacaktır .

Zurich ve Londra Konferansları sonucu, Kıbrıs'ta Mart ayı sonunda geçici bir Hükümet kurulmuş ve gene aynı kararlar gereğince gerekli çalışmalar yapılarak Kıbrıs Anayasası hazırlandıktan sonra imzalanan Lefkoşa

Andlaşmaları ile bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960'ta ilân edilmiştir.

Kıbrıs Anayasası diplomatlar ve danışmanlardan oluşan karma bir komisyonda uzlaşmalar sonucu kabul edilmiş bir belgedir. Garanti Andlaşması ve İttifak Andlaşması, Anayasaya ek metinlerdir.

Anayasanın değiştirilmesi çok güç koşullara bağlanmıştır. Anayasada yer alan değiştirilemeyecek hükümler Zurich Andlaşması'ndan alınan hükümlerdir. Değiştirilemeyen hükümler iç hukuk işlemine tabi olamayacaklardır. Değiştirilemeyecek hükümler, taraflar anlaşmaları takdirde Andlaşmaya konu olarak değiştirilebilecektir.

Türk ve Rum topluluklarından oluşan ikili unsur bütün devlet hayatının temelini oluşturmaktadır.

Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin ortak iradeleri ile kurulmuştur. Bu ortak iradeye Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumlarının liderleri de, Andlaşma imza etmeye yetkili temsilciler olarak katılmışlardır.

Lefkoşa Andlaşması, (Zürich ve Londra Andlaşmaları bütünü ile) iki taraflı ve çok taraflı andlaşmalardan farklı sui generis (kendine özgü) bir andlaşmadır.

Siyasî eşitlik, iki toplumluluk, kurulan Cumhuriyetin başta gelen özelliğidir. İki toplumun kurucu ortaklığı ve siyasi eşitliği Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısını teşkil etmektedir.

Kıbrıs tam bağımsız bir devlet değildir. Bağımsızlığı kısıtlıdır. Kısıtlı bağımsızlık, garanti eden üç devletin ortak iradeleri ile oluşmuştur.

Sevin Toluner'in belirttiği gibi, "Kıbrıs Devleti, bu milletlerarası statünün kabul edilmesi ile varlık kazanmıştır; varlığını devam ettirmesi, bu statünün "devam etmesine bağlıdır. Çünkü, Anayasanın Temel Maddeleri uyarınca kurulmuş ve düzenlenmiş olan Kıbrıs Cumhuriyeti, yalnız Kıbrıs halkını meydana getiren iki toplumun çıkarlarına hizmet etmek için değil, Kıb-

rıs halkı yanında başlangıçtan beri bu uyuşmazlığa taraf olan İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın karşıt çıkarlarını bağdaştırmak ve böylece, ortak çıkarlarına hizmet etmek için kabul edilmiştir"¹⁴

C- Kıbrıs Cumhuriyetinin Kuruluşundan Sonraki Gelişmeler ve Çıkarılan Güçlükler

Güçlkle varılan ve uzun çalışmalarından sonra tespit edilen Anayasa ve Milletlerarası Statü yürürlüğe konduktan az sonra Kıbrıs Rum Cemaati Liderleri, bu statüyü ihlâl etmişlerdir. Türk Hükümeti 1961 yılından itibaren uyarmalar yapmak zorunluluğunda kalmıştır. Türk Hükümetinin Kıbrıs Anayasasının ihlâlüne karşı uyarmaları birbirini izlemiş, Kıbrıs Rum cemaatinin liderleri de Anayasayı ihlâlden ve tedhiş hareketlerine devam etmekten geri kalmamışlardır.

Dışişleri Bakanı Selim Sarper, 5 Ağustos 1961 tarihinde verdiği demeçte; "Bu andlaşmaların tatbiki için hüsnüniyetle çalışıyoruz. Bu andlaşmaları ihlal etmek isteyenler olursa netice onların lehine olmayacaktır. Temenni ederim ki, Kıbrıslılar, ellerindeki nimetin kıymetini bilerek Zurich ve Londra Andlaşmalarını başarıyla tatbik etsinler"¹⁵.

1963 yılında Kıbrıs Anayasasının uygulanmasından çıkan anlaşmazlıklar devam etmiştir. Durumun gittikçe ağırlık arzetmesi, Dışişleri Bakanı Feridun Cema1 Erkin'in 9 Ocak 1963'te, Türkiye'nin yeni fiilî durumları kabul etmeyeceğini ve taviz vermeyeceğini ifade etmesine olanak kazandırmıştır.

En önemli uyuşmazlık konularından biri olan ayrı belediyelerin kurulması ve sınırlarının tespiti olmuştur. Anayasaya aykırı olarak Rum bakanların çoğunluk kararı ile Türk Belediyelerini genel ve ortak yönetim konularına almaları, Türk Cemaati Temsilcilerini Anayasa mahkemesine müracaata sebep olmuştur.

¹⁴ Sevin Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, 1977, s. 85.
¹⁵ *Olaylarla Türk Dış Politikası*, (Kolektif Eser), Ankara, 1974, s. 402-403.

Türk Cemaatine hak veren, Anayasa mahkemesi kararının uygulanmaması, Anayasa mahkemesi başkanı tarafsız Alman Profesörü Fasthoff'un istifaya zorlanmış olması, Türk ve Rum Cemaati arasındaki gerginliği daha çok arttırmıştır.

Anayasa ihlalleri ile yetinmeyen Rumlar, 30 Kasım 1963'te Kıbrıs Anayasasının değiştirilmesi, Türk Cemaatine tanınan hakların sınırlandırılması teklif etmişlerdir. Bu teklifin amacı Türk Cemaatini azınlık durumuna getirmektir. Kıbrıs Devletinin kuruluşunu hazırlayan Zurich ve Londra Andlaşmalarına aykırı olan, Türklerin hayati hak ve menfaatlerini zedeleyen böyle bir teklifin müzakere konusu dahi olması söz konusu olamayacağından Türk Hükümeti tarafından reddedilmiştir. Makarios'un tekliflerinin reddi, hukukî alanda başarı elde edemeyen Kıbrıslı Rumları, bu defa işi fiili tecavüze dökerek Kıbrıs Türklerini yıldırma ve saldırma yolunda fiili yollara başvurmaya yöneltmiştir.

1963 yılbaşı sırasında Kıbrıslı Rum milisler bütün Ada'ya yayılıp Kıbrıs Türk topluluklarına saldırdılar. Yüzlerce erkek, kadın ve çocuk öldürüldü ve yaralandı, evler yağmalandı ve 107 cami yerle bir edildi.

Daha sonra Kıbrıs Türk Polisi, hakimler ve diğer memurlar güç kullanılarak görevlerini yerine getirmekten alıkonuldu ve yıldırıldı. Kıbrıslı Türkler savunulan yerleşim birimlerine çekildiler. Bu baskı ve katliam İngiltere'de yankı buldu.

Michael Stephen'in açıkladığına göre, "İngiltere eski Başbakanı Sir Alec Douglas Home'nin, eminim Makarios Kıbrıslı Türklere insanî şekilde davranmazsa, Ada'nın işgali ve bölünmesine davetiye çıkarabilir".^{15a}

Makarios'un Anayasa değişiklikleri tekliflerinin reddinden 24 Aralık 1963 gününe kadar, Kıbrıslı Rumlar tarafından 24 Türk'ün öldürülmesi, 40'ının da yaralanması, garantör üç devletin Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın fiili duruma son vermek üzere müştereken teşebbüste bulunmaları-

15a Michael Stephen, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 186 ve 541 Sayılı Kararları, a.g.m., s. 314 ve KKTC'nin Tanınması" *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Geleceğine İlişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı*, Yakın Doğu Üniversitesi Lefkoşe, KKTC, Türkçe Metin, 2002. s. 314.

na ve bu teşebbüsten bir sonuç alınmaması karşısında 25 Aralık 1963'te Türk Hava Kuvvetlerine mensup jet uçaklarının ihtar uçuşları yapmalarına sebep olmuştur. Daha sonra Kıbrıs'ta üç garantör devletin müşterek müdahalesi, Kıbrıs'ta asayiş ve güvenliğin sağlanması için sorumluluğu üzerlerine almalarını gerekli kılmıştır.

15 Ocak 1964'te toplanan ve uyuşmazlığı çözümlenmeye yönelik, Londra Konferansı bir sonuca varmadan dağılmıştır. Londra Konferansı'nda, Rum cemaati temsilcisi bağımsız Kıbrıs parolası ile, Zurich ve Londra Andlaşmalarında mevcut garantileri bir tarafa iterek Enosis'i gerçekleştirmeye yönelik bir politika izlemiştir. Türkiye ve Kıbrıs Türkleri ise Zurich ve Londra Andlaşmalarının Türk cemâtinin haklarını koruyamadığı bu sebeple Türklere fiilî garantiler verilmesi, bunun da ancak Kıbrıs Türklerini bir araya getirecek bir federal yönetimle mümkün olabileceği görüşünü savunmuşlardır.

Londra Konferansı'nın bir sonuç vermemesi karşılıklı görüşmelerle meseleye bir çözüm yolu bulunamayacağı gerçeğini ortaya koymuştur.

4 Mart 1964 tarihinde toplanan Güvenlik Konseyi, 8 maddelik bir karar almıştır.¹⁶ Kararda, gerek ilgili devletlerden, gerek Türk ve Rum toplumlarından barış, huzur ve güveni bozacak hareketlerden kaçınmaları istenmekte ve barış gücü ile bir arabulucunun tayini öngörülmekte idi.

Ayrıca Kıbrıs hükümetinden şiddet ve kan dökülmesini önleyecek her türlü tedbiri alması da istenmekte idi.

Karar metninde Kıbrıs Hükümeti deyiminin kullanılmış olması, Rum yönetiminin yasal Kıbrıs Hükümeti olarak tanınmasına vesile olmuştur.

Güvenlik Konseyi 4 Mart 1964 Tarihli 186 Sayılı Kararı ile Kıbrıs'ta yasal düzenin güç kullanarak yıkılmasını kınamamakta kalmamış, "Kıbrıs Hükümeti" kelimesinin anlamını açıklamadan kullanarak dünyayı Kıbrıs Rum Yönetimini hükümet olarak muhatab almaya teşvik etmiştir.^{16a}

¹⁶ 4 Mart 1964 tarih ve 168 No'lu kararın Türkçe metni ve değerlendirilmesi için Bkz. Nihat Erim. *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ankara, s. 253 ve devamı. Halil İbrahim Salih. *Cyprus, An Analysis of Cypriot Political Discord*, New York, 1968, s. 141 ve devamı.

^{16a} Michael Stephen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 186 ve 541 Sayılı Kararları ve KKTC'nin Tanınması a.g.e., s. 312.

Türkiye, Kıbrıs'ta kan dökülmesini önlemek ve bir an önce ateşkes durumu sağlamak amacıyla bu kararı olumlu karşılamıştır.

Kararda, andlaşmalara ve anayasaya aykırı olarak Türklerin haklarını gasbetmiş olan Kıbrıs Rum yönetiminden bahsederken "Kıbrıs Hükümeti" deyiminin kullanılmış olması, vahim bir hata olmuştur. Yalnız Rumları temsil eden bir yönetimi bütün Kıbrıs halkının temsilcisi gibi görmek, bugün de Kıbrıs sorununun çözümünü güçleştiren en büyük engel olmaya devam etmektedir.

Bu karar, bundan sonra gaspçı Rum yönetiminin tüm Kıbrıs'ın meşru hükümeti olarak tanınmasına ve güçlenmesine sebep olmuştur. Güvenlik Konseyi saldırgan, vahşet ve cinayetlerin yapımcısı, tahrikçisi ve uygulayıcısı Makarios yönetimini bu haksız kararla mükâfatlandırmıştır.

Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1964 tarihinde 186 Sayılı Kararı bir çok yönden sakıncalı ve olayları değerlendirmesi yönünden de hatalıdır.

a) Güvenlik Konseyi, Kıbrıs'ta yasal düzenin zor kullanılarak devrilmesini kınamamıştır. Makarios yönetiminin gayrimeşru işlerini cezalandırmamıştır.

b) Gayrimeşru Kıbrıs Rum Yönetimini sanki meşru Kıbrıs Hükümetiymiş gibi görmeye ve dünyaya da göstermeye çalışmıştır¹⁷.

Hukuken hatalı ve yanlış olan bu karar, gayri meşru Rum yönetimini tanımakla, 1960 Andlaşmaları ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyetini kuran düzeni hiçe saymakta, bu düzenin meşruluğuna gölge düşürmektedir.

Prof. Dr. Clement Dodd'a göre de "Kıbrıs Rum Hükümetinin Kıbrıs Cumhuriyetinin Hükümeti olarak tanınmasının ne ahlakî, ne da yasal dayanağı yoktur."^{17a}

Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Ada'ya gelmeye başlaması, Kıbrıs Rumlarını kısmen frenlemiş ise de, Makarios, 4 Nisan 1964'de, Züriçh ve

17 Michael Stephen, *The Cyprus Question*, London, 1997, s. 20 ve devamı.

17a Clement Dodd, "İngiltere, Birleşmiş Milletler ve Kıbrıs Sorunu", *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, ve Geleceğe İlişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı*, Lefkoşe, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 2002, s. 341.

Londra Antlaşmalarının ayrılmaz bir parçası olan İttifak Andlaşmasını feshettiğini ilân etmiştir. Bu karara Yunanistan destek vermiştir. Makarios'un Kıbrıs'ta mecburî askerliği kabul etmesi silâhlanmaya yönelmesi, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale kararını kesinleştirmiştir. 7 Haziran 1964 tarihinde plânlanan hareket, ABD Başkanı Johnson'un 5 Haziran 1964 tarihli mektubu ile önlenmiştir.

Başkan Johnson'un mektubu ağır ve sert ifadeler içermekte, Türkiye'yi insanî amaçla ve Zürich ve Londra Andlaşmalarına dayanan meşru müdahale kararından vazgeçirmekte idi.

Başbakan İsmet İnönü, Johnson'un mektubuna 13 Haziran 1964'de cevap vermiştir. Aradaki anlaşmazlık Başkan Johnson'un İnönü'yü Washington'a davet etmesi ve karşılıklı görüşmelerle çözümlenmeye çalışmıştır.

Amerika'nın eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson Kıbrıs meselesine bir çözüm bulmak için arabuluculuk faaliyetine 10 Temmuz 1964'de Cenevre'de başlamıştır.

Cenevre görüşmeleri devam ederken, Kıbrıs'ta yeni bir kriz baş göstermiştir.

Kıbrıslı Rumlar, 1964 yılında da Erenköy ve Mansura'ya saldırmışlardır. Kıbrıs'ta barışı sağlamakla görevli barış gücü saldırıyı önleme gücü olmadığını açıkça göstermiş, saldırıyı önlemek amacı ile Türk jetleri 8 ve 9 Ağustos 1964 günleri Rum mevzilerini bombalamışlardır.

Kasım 1967'de Kıbrıs'ta yeni bir tedhiş ve saldırı hareketi olmuştur. Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün gözleri önünde, tıpkı 1964'te Erenköy'de olduğu gibi Yunan Alayı subayları ve askerlerinin de katılması ile Eokacı Grivas, ağır silahlarla donatılmış 5000 - 6000 kişilik bir kuvvetle önemli stratejik bir mevzi olan Geçitkale ve Boğaziçi köylerine saldırmıştır. Bu vahşi saldırı sonunda, her iki köy de Eokacılar tarafından işgal edilmiştir. Bu çarpışmalarda 30 Türk mücahidi şehit olmuş, köy halkı ise başka bir köye sığınmaya mecbur olmuştur.

1963 - 1964 bunalımında vatansız ve devletsiz bir halk durumuna düşen Kıbrıslı Türkler, bunalımı izleyen ekonomik ablukadan kendilerini kurtarmak için teşkilâtlandılar.

Önce Kıbrıs Cumhuriyeti Başkan vekili, üç Türk kabine üyesi ve Kıbrıslı Türk Temsilciler Meclisi üyeleri, ülkenin yönetimini sağlamak için Genel Komiteyi kurdular.

Grivas'ın Kıbrıslı Türklerin yerleşme bölgelerine saldırısı üzerine Kıbrıslı Türk liderleri daha etkili idari bir mekanizmaya ihtiyaç duydular. 28 Kasım 1967'de Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi kuruldu.

Geçici Kıbrıs Türk Yönetiminin kurulması ile iki toplumun birbirinden ayrılmaları tamamlanmış oldu.

Makarios idaresinin yarattığı fiili durumların hukuka aykırı olduğunu belirtmek ve bu fiili durumların ortadan kaldırılması olanağının bulunmaması ve Türk toplumunun eşit hak sahibi olduğu Ada'nın idaresine katılmaması sebebi ile kamu hizmetlerinin görülmesi gereği Türk Toplumunu teşkilâtlanmaya mecbur bırakılmıştır. Yönetim bakımından ortada bir boşluk, kamu hizmetleri bakımından da eksiklik ve yokluk söz konusu olmuştur. Geçici Türk Yönetimin ilânı ve bu yönetimin tâbi olacağı esasları belirleyen 19 maddelik bir Anayasa geçici yönetimin dayanacağı hukukî esasları belirlemiştir¹⁸.

1967 bunalımından sonra Kıbrıs sorununa barışçı usullerle bir çözüm getirilmesi yolundaki çalışmalar, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin girişimleri sonucunda Haziran 1968'de başlamıştır¹⁹.

24 Haziran 1968'de başlayan ve 8 Haziran 1972 tarihinden itibaren genişletilmiş toplumlararası görüşmeler biçiminde 1974 Temmuzuna kadar devam eden görüşmelerin amacı, Zurich Andlaşması'nın uygulamada

18 Sevin Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, 1977, s. 241-242.

19 Fahir H. Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*. C. 1. (1914 - 1980). Türkiye İş Bankası, Ankara. 1991, s. 794-800.

uyuşmazlık yaratmış olan esasların tespiti ve bu esasların değiştirilmesi konusunda bir anlaşmaya varılması idi.

Bütün bu görüşmelerden çıkan sonuç, Kıbrıs Rum tarafının üniter devlet teziyle, Türk toplumunu mahallî muhtariyet teziyle azınlık statüsü içinde değerlendirmiş olmasıdır.

Kıbrıs Türk toplumunun tezi ise, 1960 Andlaşmaları düzeninde öngörülen iki toplumun eşitliği ve ortaklığı esasına dayalı dengenin korunması, 1960 Andlaşmaları ile tanınmış haklardan ödün vermek değil, Türk toplumunun millî bir toplum olarak varlığını ve ortaklık haklarını koruyacak ve güvenliğini sağlayacak bir düzenin sağlanmasıdır.

Sürümcedede kalan genişletilmiş toplumlararası görüşmeler 1974 yılına kadar devam etmiş, silah zoru ile bir sonuca varmanın güçlüğü, hatta imkânsızlığı Makarios yönetiminin, Kıbrıs Türklerini ekonomik bakımdan da abluka altında bulundurmaya yöneltmiştir.

Böylece 1974 Temmuz ayına gelinmiş, Kıbrıs Rum yönetimi bir türlü uzlaşmaya yanaşmamış, buna karşılık her fırsatta Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılması çarelerini aramıştır.

D- Kıbrıs'a Yunan Askerî Cuntasının Müdahalesi ve

Kıbrıs Birinci ve İkinci Barış Harekâtı

NATO Bakanlar Konseyi'nin 1974 Ottawa konferansının toplantısından henüz bir aylık bir süre bile geçmeden, Yunan askerî rejiminin Kıbrıs'taki temsilcileri harekete geçerek Makarios'u devirdiği gibi Türklere karşı da eylemlere başvurmuşlardır.

Olay 15 Temmuz 1974'te cereyan etmiş, Rum Milli Muhafızları, Yunan subaylarının emrinde harekate geçerek Makarios'u devirmişlerdir. Bu olay açıkça bir Yunan müdahalesidir. Böylece Ada'daki anayasal düzen yıkılmış gayrimeşru bir askerî yönetim kurulmuştur. Türkiye bunu anlaşmaların ve garantilerin ihlâli saymıştır.

19 Temmuz 1974'te toplanan Güvenlik Konseyinde Makarios, Eoka B'yi terörist bir örgüt olarak niteleyerek Yunanistan'ın Kıbrıs'ta darbe yaptırarak adayı işgale yeltendiğini vurgulamıştır.

Makarios'a göre, "Darbe, Yunanistan'daki askerî rejim tarafından plânlanmış ve Rum Millî Muhafız Ordusu yönetimindeki Yunanlı subaylar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yunan askerî rejimi Kıbrıs'ın bağımsızlığını acımasızca katletmiştir. Kıbrıs halkının demokratik haklarını ve bağımsızlığı ile egemenliğini çiğneyerek, kendi diktatörlük sistemini Kıbrıs'a yaymıştır."

"Darbe, dışarıda yapılan çok açık bir işgal olayıdır ve aşikar bir şekilde Kıbrıs'ın , bağımsızlığı ile egemenliğini çiğnemiştir."²⁰

Türk Hükümetinin görüşü hemen o gün, Ankara'da bulunan İngiliz ve ABD'nin yetkililerine bildirilmiş, bunu Ada'da fiili bir Yunan müdahalesinden başka bir şey olmadığı, Türkiye'nin bunu kabul edemeyeceği kesinlikle açıklanmıştır.

İngiltere bu durumda fiili iktidara gelen darbecileri tanımıyor, Ada'da Anayasa düzeninin ihlal edildiğini kabul ediyordu. ABD ise Yunanlıları açıkça kınamamakla beraber, Kıbrıs'ta Anayasal düzenin bozulduğuna, statükonun değiştiğini itirafıyla bu durumu kabul etmeyeceğini açıklıyordu. Moskova ise Yunan Juntasını suçlayarak, Kıbrıs olup bittisini reddediyordu.

Türkiye 16 Temmuz 1974'de, İngiltere'ye bir nota vererek Kıbrıs'taki gayrimeşru darbenin sonuçlarının ortadan kaldırılmasını ve Anayasal düzenin iadesi için iki garantör devletin işbirliği yapmasını teklif etmiştir. İngiltere buna yanaşmamıştır.

Aynı gün, Türk Hükümeti, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ile NATO Genel Sekreterine Türkiye'nin haklı görüşünü açıklayan mesajlar göndermiştir.

Zurich ve Londra Andlaşmaları ile 16 Ağustos 1960 Lefkoşe Andlaşmaları gereği Garanti Andlaşmasının dördüncü maddesine uyarak Türk Hükümetinin İngiltere Hükümeti ile istişare teklifi olumlu karşılanmış ve bu amaçla Başbakan Bülent Ecevit temaslar yapmak üzere Londra'ya hareket etmiştir.

17 Temmuz 1974 Londra'da İngiltere Başbakanı H. Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan'la yapılan müzakereler olumlu sonuç vermemiş, İngiltere ortak müdahaleyi kendi yönünden sakıncalı bulmuştur. Türkiye barışçı yollardan çözüm bulunacağını ümit etmekle beraber Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve güvenliğinin yeniden tesisi ve korunması için Garanti Andlaşmasının dördüncü maddesinin ikinci fıkrası hükmüne de uygun olarak harekete geçmede kararlı olduğunu göstermiştir. Yunan Hükümeti, ABD Temsilcisi Sisco'nun da aracılığı ile yapılan son çağrıya uymamış ve Kıbrıs'ın bağımsızlığının iadesi için gerekeni yapmayacağını açıkça ifade etmiştir.

Türk Hükümeti, demokratik rejimin gereği ve onun sağladığı güçle, bir taraftan TBMM'ni toplantıya çağırırken, diğer taraftan da siyasî parti liderlerinin Kıbrıs'la ilgili politik tutumu için de tam muvafakatini almıştır.

Türkiye'nin Kıbrıs politikası iktidarı ve muhalefeti ile bütün siyasî partilerin tam bir işbirliği ve oybirliği ile başarıya ulaşmış, milletçe izlenmiş bir politikanın sonucu olmuştur. TBMM'nin 20 Temmuz 1974 tarihli toplantısında Hükümete yetki verilmesinin oybirliği ile sağlanması, Türkiye'de Kıbrıs'la ilgili millî bir politikanın izlendiğini göstermektedir. Aynı konu Sayın Cumhurbaşkanı Amiral Fahri Korutürk'ün de 21 Temmuz 1974 tarihli açıklamasında yer almıştır. Daha sonra da Sayın Cumhurbaşkanı 2 Ağustos 1974 tarihinde Kıbrıs olayları dolayısıyla Türk Milletine yolladığı mesajında Türk Milletinin gösterdiği birlik ve beraberliği açıklayarak "son olaylar, Türk Milletini, başta siyasî partiler olmak üzere bütün kamu ve özel sektör kuruluşlarının, bu hayati davada kenetlenerek, Kurtuluş Savaşı sonunda Cumhuriyet idaresine geçtiği yıllarda olduğu gibi millî davalarda bütünleşmek, maziden gelen manevî değerlerinin kudretini

dünyaya göstermek imkânını vermek bakımından, bizim için çok değerli olmuştur” demiştir.

Amerika Dış İşler Yardımcısı Sisco'nun Atina ve Ankara temasları bir sonuç vermemiştir. Yunan Cuntası, Ada'dan Yunan subaylarının çıkarılması ve Sampson yönetimi yerine meşru yönetimin iş başına getirilmesi teklifini reddetmiştir. 20 Temmuz 1974 Cumartesi sabahı Türk ordusu Garanti Andlaşmasının kendisine yüklediği görevi yerine getirmek üzere Kıbrıs'a asker çıkarmıştır. Hükümetin 20 Temmuz 1974 tarihli bildirisi, Kıbrıs'a yapılan haklı müdahalenin nedenlerini ortaya koymaktadır. Bu bildirin dik-kati çeken önemli noktaları şunlardır:

1- Kıbrıs'ta bulunan Yunan Alayı ile anayasa dışı bir kuruluş olan Rum Milli Muhafız Kuvvetlerini kontrol altında bulunduran Yunanlı Subayların idaresinde Kıbrıs'ta bir hükümet darbesi yapılmıştır. Hükümet darbesini yapan kuvvetler doğrudan doğruya dış devlete (Yunanistan'a) bağlı askerî güçlerdir.

2- Yapılan askerî darbe ile Kıbrıs'ın bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü tehlikeye düşmüştür.

3- Ada'da vukuu bulan olaylardan sonra 1960 tarihli Garanti Andlaşmasının öngördüğü şekilde garantör devletlerden biri olan Türkiye yaptığı istişarelerden ve giriştiği gayretlerden bir sonuç alamadığından, Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet olarak yaşamasını sağlamak ve ülkenin bütünlüğü ile Türk Cemaatinin can ve mal güvenliğini korumak için Garanti Andlaşmasının 4 üncü maddesinin 2 nci fıkrasından doğan vecibelerini yerine getirmeye karar vermiştir.

4- Bu barış hareketinin amacı, Kıbrıs Cumhuriyetinin varlığına ve tüm Kıbrıs halkının haklarına yönelik tehlikeyi bertaraf etmek ve Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, güvenliğini ve Anayasanın temel maddeleriyle ihdas edilen düzeni yeniden kurtarmaktır.

Kıbrıs'a yapılan askerî müdahalenin hukukî dayanağı, Garanti Andlaşmasının 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki hükümdür. Ayrıca bu müda-

halenin insanî olan bir yönü de vardır. Zurich ve Londra Andlaşmaları ve daha sonra Lefkoşe'de imzalanan ve aynı gün yürürlüğe giren Andlaşmalar Kıbrıs'ta huzur ve düzeni sağlayamamış, Kıbrıs'ta Türk toplumunun hakları Andlaşmaların daha mürekkebi kurumadan ihlâl edilmiş, çiğnenmiş, hiçe sayılmıştır. Devamlı katliam olayları ise Kıbrıs'a insanı amaçlarla insan haklarını korumak amacıyla da müdahale yapılmasını gerekli kılmıştır. Hiç bir andlaşma hükmüne dayanmasa bile Kıbrıs'a yapılan müdahale tarihte örnekleri görüldüğü üzere insani ve meşru bir harekettir.

İzzettin Doğan'a göre, "Türkiye'nin, Sampson olayından sonra 20 Temmuz 1974'de, Kıbrıs'a müdahalesi milletlerarası andlaşmalardan doğan bir zorunluluktur. Türkiye'nin hedefi ve niteliği böyle bir olay karşısında müdahale etmek ya da etmemek hususunda takdir yetkisi yoktur. Olayın Enosis yahut Enosis'e teşvik niteliği taşıdığı, yahut mevcut nizami tehdit ya da tehdit edebileceğini müşahade ya da tespit ettiği anda, Türkiye, andlaşmalarla yüklendiği müdahale etme görevini yerine getirmekle mükellef bulunmakta idi."²¹

İzzettin Doğan'a göre, "Garanti Andlaşmasının 4. maddesi bizce Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51 ve 52 maddelerinin milletler arası alandaki uygulama biçimlerinden bir tanesidir. Binaenaleyh, Garanti Andlaşması aktedilirken Kıbrıs Türk ve Rum toplumları ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında kurulan ve barışın sağlanmasını ve bozulmasını önlemeyi amaçlayan ve andlaşmalarla kurulan hukuki düzenin teminatı ve ayrılmaz bir unsuru olmak üzere vazedilmiş bulunan Garanti Andlaşmasının 4. maddesinin Birleşmiş Milletler şartının hükümlerine aykırılığı ileri sürülemez."²²

Makarios, 15 Temmuz 1974 darbesinden sonra, Kıbrıs'tan ayrılmıştır. 19. 7. 1974 tarihinde Güvenlik Konseyi'nde yaptığı konuşmada, 15 Temmuz darbesini bir istila olarak nitelendirmiştir.

21 İzzettin Doğan, a.g.m., s. 181-182.

22 İzzettin Doğan, a.g.m., s. 183.

“Darbe Kıbrıs Rumlarının iç meselesi değildir. Açıktır ki darbe dıştan yapılmış bir müdahaledir. Kıbrıs’ın bağımsızlık ve egemenliği ihlal edilmiştir ve hem Türk, hem de Rumlara acı verecektir.”²³

Kıbrıs Barış Harekâtı’nın değerlendirilmesi bakımından Atina Yargıtayının (Court of Appeals) Karar No: 2658/79, 21 Mart 1979 tarihli kararı büyük önem arz etmektedir:

“Zürich ve Londra Andlaşmasına göre, Kıbrıs’a yapılan Türk askerî müdahalesi yasaldir. Türkiye, yükümlülüklerini yerine getirme hakkı olan garantör devletlerden biridir. Esas mücrimler, darbeyi hazırlayan ve icra eden ve bu suretle de bu müdahalenin koşullarını hazırlayan Yunan subaylarıdır.”²⁴

Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974 sabahı erken saatte başlamıştır. 22 Temmuz 1974 saat 17’ye kadar devam etmiştir. Tam bir başarı ile sonuçlanan Kıbrıs Barış Harekâtı bir çok yönden özellikler arz etmektedir.

Öncelikle Kıbrıs Barış Harekâtı askerî bakımdan tam bir baskın harekattır. Düşman çıkartma yapacağımız yeri kestirememiştir. Magosa ve Omorfo’ya çıkartma harekâtı hazırlıklarına karşı tedbir almıştı. Düşman havadan paraşütle ve helikopterle ineceğimizi tahmin etmemiştir. Lefkoşe’nin kuzeyine Beşparmak Dağları ile Lefkoşe arasındaki düzlüğe havadan iki tabur indirilerek karada başarı sağlanmıştır.

20 Temmuz 1974 sabahı saat 6’da Girne’nin batısında denizden yapılan hareketle karaya çıkarma sağlanmış, 21 Temmuz 1974 öğle üzeri Beşparmak Dağları aşılıp, boğaz temizlenmiş, hakim tepeler ele geçirilmiş, Güneydeki ve Kuzeydeki birliklerimiz birleşmişlerdir. Harekat daha önce hazırlanan plâna tamamen uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Birinci Barış Harekâtının en başta gelen özelliği tipik bir anfibik hareket olması yani kara, deniz ve hava kuvvetlerinin tam bir işbirliği ile sonuç almış olmasıdır.

23 Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Barış Harekâtının Nedenleri, Gelişimi ve Sonuçları**, Kastast Yayınları, İstanbul, 1988, s. 125.

24 Pierre Oberling, a.g.e., s. 138. Sabahattin İsmail, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, 1998, İstanbul, s. 151.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin, deniz aşırı bir adaya indirme ve çıkarmayı bu kadar kısa bir zamanda ve tam bir zaferle sonuçlandırması dünyanın önce hayretine mucip olmuş, sonra da hayranlığını kazanmıştır.

Bir Alman gazetesinde askerî uzman Adelbert Weinstein, Kıbrıs Barış Harekâtını askerî bakımdan şöyle değerlendirmiştir:

“Türk Birliklerinin Kıbrıs’a yaptıkları çıkartma harekâtı, askerî yönden büyük bir başarı olmuştur. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin zaferi, Alman kamuoyunu şaşırtmıştır. Türk askeri cesurdur, Anavatanını sever ve onun için gerekirse çekinmeden canını feda eder. Kore’de yapılan savaşta, Türk Tugayının, Amerikan birliklerini bir çok kez tehlikeli durumlardan dahiyane bir şekilde kurtarmasını kimse henüz unutmamıştır.”

Kıbrıs’ta bu olaylar cereyan ederken, Güvenlik Konseyi de toplanıp ateşkes çağrısında bulunmuştur. Türk askeri birlikleri bu çağrıya uymuştur. Uyuşmazlığın barışçı yollarla çözümlenmesi için Cenevre’de toplanan konferans güç dahi olsa önce bir sonuca varmış, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında imzalanan (Protokol) ateşkesi izleyen dönemde yeni duruma uyma zorunluğunu ortaya koymuştur.

Başbakan Bülent Ecevit, 20 temmuz 1974’te Cenevre görüşmeleri sırasında, yaptığı açıklamalarla, Kıbrıs sorununun değerlendirilmesinde Türk görüşüne açıklık getirmiştir.

“Hiç kimse Kıbrıs sorunu görüşülürken, Kıbrıs’ta hiç bir şey olmamış gibi, hiç bir şey değişmemiş gibi düşünemez, konuşamaz. 20 Temmuz 1974 sabahından bu yana Kıbrıs’ta çok şey değişmiştir. Bu gerçek, herkes tarafından gerçekçi bir şekilde gözönünde tutulmadıkça Kıbrıs sorununa anlaşma yoluyla çözüm bulunamaz.”²⁵ Birinci Cenevre görüşmelerinde Kıbrıs’ta kurulan Özel Türk Yönetimi tanınmış, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Kıbrıs’ta varlığı kabul edilmiştir.

30 Temmuz 1974 akşamı sona eren Cenevre Konferansı, Türkiye’nin isteklerinin büyük bir kısmının kabul edilmesiyle ve bir Protokol imza edil-

²⁵ Keesing’s, 1974 vol. XX. 5. 26709 Sevim Toluner tarafından zikredilmiştir. a.g.e. s. 297

mesiyle sonuçlanmıştır. Türkiye Barış Harekatı'nın hukuki temellerini bu protokolla pekiştirmiş ve Kıbrıs'ın yeni statüsünün kurulmasına doğru bir adım daha atılmıştır.

İmzalanan Protokol salt bir ateşkes anlaşması olarak nitelendirilemez. Kıbrıs Cumhuriyetinin anayasal düzenine ilişkin hükümleriyle ve geleceğe dönük izlenecek yolu çizmekle de Kıbrıs'ın gelecekteki statüsünün temel taşlarını ortaya koymaktadır²⁶.

30 Temmuz 1974 Cenevre Protokolü, 16 Ağustos 1960 Lefkoşe Andlaşmalarını tasvip ve teyit etmekle, bu andlaşmaların meşruluğunu kabul etmekte ve yürürlüğünü öngörmektedir.

Protokolün 1 nci maddesinde öngörülen hükme göre de, Türkiye'nin Garantör devlet olarak haklılığı resmen ve hukuken tescil edilmiş bulunmaktadır.

Cenevre Protokolü'nde önemli bir diğer hüküm de, Kıbrıs Cumhuriyetinde fiiliyatta Türk ve Rum olmak üzere iki muhtar idarenin mevcut bulunduğu taraflarca kabul edilmesidir²⁷.

Cenevre Protokolü'nün Rumlar tarafından uygulanmaması, İkinci Cenevre görüşmelerinin sonuçsuz kalması, 14 Ağustos 1974 İkinci Kıbrıs Barış Harekatı'nı zorunlu kılmıştır. Başarı ile sonuçlanan İkinci Barış Harekatı'nın tamamlanmasından sonra çözümlenmesi ivedilik arzeden en önemli sorun savaş esiri, yasaklar ve göçmenlerin istedikleri bölgeye aktarılması idi. Birinci Barış Harekatı gibi İkinci Barış Harekatı da Türkiye'de dış politika alanında, siyasi partiler arasında millî birlik ve beraberliği göstermesi bakımından büyük önem ve değer arzettiği.

İkinci Barış Harekatı ile Türklerin yerleşim alanları daha açıkça belirlenmiş, ilerde ilân edilecek Kuzey Kıbrıs Türk Devleti'nin sınırları aşağı yukarı çizilmiştir.

26 Murat Sarıca, Erdoğan Teziş, Özer Eskiyurt, **Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, 1975, s. 200.

27 Murat Sarıca, Erdoğan Teziş, Özer Eskiyurt, **Kıbrıs Sorunu**, s. 204-205.

Kıbrıs Barış Harekâtının en önemli sonuçlarından biri de Nüfus Mübadelesi Anlaşması'dır.

Kıbrıslı Türkler bir bütün olarak Kuzey'de toplanmışlar, sınırlar belirlenmiş ve kurulacak devletin fiziki unsurunu oluşturan ülke (vatan) ortaya çıkmıştır.

Nüfus mübadelesi anlaşması Viyana'da yapılan toplumlararası görüşmelerin 3 ncü turunda, 31 Temmuz - 2 Ağustos 1975 tarihleri arasında imzalanmıştır. a) Güneyde yaşayan bütün Türklerin Kuzeye geçmelerine izin verilecektir. Bu işlem Birleşmiş Milletler yardımı ile yapılacak ve 1975 yılının Eylül ayı sonundan önce sonuçlandırılacaktır. b) Kuzeyde olup da Güneye geçmek isteyen Rumlar BM aracılığı ile geçebilecektir.

Nüfus aktarması ile Güneyde esir olarak tutulan Türklerin özgür bölgeye geçmesi sağlanmış ve iki toplumlu, iki kesimli federal bir yapının oluşturulması mümkün olmuştur²⁸.

E- Kıbrıs Barış Harekâtının Sonuçları ve Kıbrıs Türk Federe Devleti²⁹

Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi, Kıbrıs Barış Harekâtından sonra ortaya çıkan yeni durumun gerçeklere uyan fiilî durumun, hukukî durum olması için, toplumda huzur ve güveni sağlamak ve toplumun düzene, düzenli bir statüye kavuşmasını sağlamak için, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devletini ilân etmişlerdir.

Bu karar, Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesi prensibinin tabîî bir sonucu ve haklı bir uygulaması olmuştur.

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının Rumlar tarafından ihlâli ve uygulanmaması 1967 olaylarından sonra Türk Toplumuna Geçici Türk Yönetimi ilânı sonucunu doğurmuştur. Geçici Türk Yönetimi bu tarihten itibaren

²⁸ Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 158-159.

²⁹ Hamza Eroğlu, *Kıbrıs Türk Federe Devleti, Kuruluşu, Anayasası ve Bağımsızlığı*, Ankara, 1976.

Makarios yönetiminden bağımsız olarak devlet yetkilerini kullanmaktadır. Barış Harekatı ile Geçici Türk Yönetimi, Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi adını almıştır. Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluşu, Otonom Türk Yönetiminin hukukî bir niteliğe kavuşmasıdır. Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasasını hazırlayarak kuruluşunu ve düzenini anayasa kurallarına bağlamıştır.

13 Şubat 1975 tarihinde kuruluşu ilân edilen Kıbrıs Türk Federe Devleti, yasama görevi gören 50 üyeli bir kurucu Meclisi oluşturarak, Anayasasını hazırlamıştır. 8 Haziran 1975 tarihinde halk oylamasına sunulan ve geçerli oyların salt çoğunluğunu sağlayan Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası 17 Haziran 1975 tarihli Kıbrıs Türk Federe Devleti Resmi Gazetesinde yayınlanarak da yürürlüğe girmiştir.

Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluşu tarihî aşamadan geçerek sonuca ulaşmıştır. 16 Ağustos 1960 Lefkoşe Andlaşmalarında ve Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasında, Türk toplumuna (Cemaatine) tanınan yetkiler, yasama, yargı ve yürütme alanlarında tanınan bu yetkiler bir idari muhtariyete ulaşmış değildi. Milletler arası andlaşmalar ve Anayasa Türk toplumuna, idarî otonomiden çok daha ötede devlet yetkileri kullanma hakkını tanıyordu. Ancak Türk toplumunun yerleştiği coğrafi sınırlar belirli değildi. 1963 olaylarından sonra öncelikle Lefkoşe'de "Yeşilhat"ın sınır olarak saptanması ile Türk toplumu ile Rum toplumu arasında sınırlar da belli olmaya başlamıştır. Kıbrıs Barış Harekatından sonra da coğrafi sorunlar açıkça ortaya konmuştur. 16 Ağustos 1960 Lefkoşe Andlaşmalarında fonksiyonel federalizm tipi olarak doğan Kıbrıs Cumhuriyeti bu defa sınırların ve yetkilerin belirlenmesi ile coğrafi federalizme kavuşmuştur.

Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası bir başlangıç ve 139 maddeden oluşmaktadır. Kıbrıs Türk Federe Devletinin Anayasasının Anayasa metnine dahil olan başlangıç kısmında Devletin kuruluş nedeni ile birlikte, Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkelere yer verilmektedir. Anayasanın

30 Turhan Feyzioğlu'nun demeci, *Milliyet* 14 Şubat 1975.

keza başlangıç kısmının İnci paragrafında Kıbrıs Türk Toplumunun Büyük Türk Ulusunun ayrılmaz bir parçası olduğu ifade edilmektedir.

Keza Başlangıç Kısmında Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluş amacı belirtilmekte ve “kendi devlet sınırları içinde tam bir güvenlikte yaşamasını sağlamak, insan hak ve özgürlüklerini, sosyal adaleti, kişilerin ve toplumun huzur ve refahını, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletini gerçekleştirmek olduğu dile getirilmektedir.

Anayasada, Kıbrıs Türk Federe Devletinin yetkilerini uyguladığı alan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin yurdu sayılmaktadır. Federe Devletin Anayasası, Federal Devletin yetkilerini genel ve özel olarak öngörmediğinden Federal Devletin yetkileri, her iki toplum tarafından anlaşarak düzenlenecek, Federal Devletin Anayasasında yer alacaktır.

Federe Devletin Anayasasında temel hak ve özgürlükler, en geniş ve anlamlı şekilde yer almış bulunmaktadır. Demokrasi en garantili şekilde bu Anayasa ile uygulama alanı bulmaktadır.

Federe Devletin yasama yetkileri, beş yıl için genel oyla seçilen milletvekillerinden oluşan Kıbrıs Türk Federe Devlete aittir. Kıbrıs Türk Federe Devletinin yürütme görev ve yetkisi Devlet Başkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilmekte ve kullanılmaktadır. Yargı yetkisi ise, bağımsız mahkemelerce kullanılmaktadır.

Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasasının bir diğer özelliği de, T.C. Anayasasında olduğu gibi, devletin niteliklerini belirtirken demokrasi, sosyal adalet, hukukun üstünlüğünü ilkelerine yer vermesi, lâik ve sosyal hukuk devletini benimsemiş olmasıdır.

Devletin ve toplumun birliğini ve bütünlüğünü temsil eden Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı ile milletvekillerinin görevlerine başlarken, “Atatürk ilkelerine” de saygı göstereceklerine dair and içmeleri ve söz vermeleri yasama ve yürütme organlarının açıkça Atatürk'e ve onun insanlığa ışık tutan fikir ve idealine bağlılığını belirtmektedir.

Kıbrıs Türk Federe Devletinin Anayasasının bir diğer özelliği de, Anavatanın, Kıbrıs Türk Toplumunu üzerinde doğal, tarihsel ve yasal garantörlük

hakkının bulunduğu dair bir hükmün Anayasanın Başlangıç kısmında yer almış olmasıdır.

Kıbrıs Barış Harekâtının yasal dayanağı, Garanti Andlaşmasının 4 ncü maddesinin 2 nci fıkrasıdır. Bu Andlaşma ortadan kalksa dahi, Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası, Anavatanın yasal garantörlük hakkını bir kamu hukuku kuralı haline getirmektedir. Ayrıca Anayasa bu garantörlüğü tarihsel nedenlere ve doğal hukuka dayandırmaktadır. Böyle bir hükmün Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasasında yer alışı, Kıbrıs Türk toplumuna güven verdiği kadar, Kıbrıs Türk Toplumunun haklarını yok etmeye yönelik mütecevize karşı da cesaret. Kırıcı bir kamu hukuku kuralıdır.

Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası, insan hak ve özgürlüklerini, sosyal adaleti, kişilerin ve toplumun huzur ve refahını, demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletini gerçekleştirmeye çalışan, kendi Devlet sınırları içinde tam bir güvenle yaşamak isteyen Kıbrıs Türk Toplumunun azim ve iradesini belgeleyen bir hukukî vesikadır, bir senettir.

Kıbrıs Türk Federe Devletinin ilânı, Ada'nın bağımsızlığı için bir garanti teşkil etmiştir.

Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluşu ve ilânı Atina'da şok etkisi yapmıştır. Yunanistan Hükümeti, Kıbrıs Türk Federe Devletinin kurulmasını kınamış, "Helenizmin çıkarlarını savunma hakkını mahfuz tuttuğunu" dile getirmiştir.³¹

Kıbrıs Türk Federe Devletinin ilânı, Sovyet Rusya, ABD ve Yugoslavya'da olumlu karşılanmamıştır. İngiltere'de ise basın coğrafi bölünmenin kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir. Liberal eğilimli İngiliz Guardian Gazetesi "beraber yaşamak istemeyen iki toplumu zorla birlikte yaşatmaya çalışmak, yarardan çok zarar getirecektir. Bu bakımdan coğrafi bir bölünme kaçınılmazdır ve Rumlar, yeni bir çatışma tehlikesi alevlenmeden önce, bu gerçeği gömmek zorundadır" diye açıklamada bulunmuştur.³²

31 Milliyet, 14 Şubat 1975.

32 Milliyet, 15 Şubat 1975.

Muhafazakâr, “Daily Telegraph” Gazetesi de olayı, Kıbrıslı Türklerin on yıldan beri hakları olan payları alamamalarına karşı bir tepki olarak yorumlamıştır.³³

Fransız Le Figaro Gazetesi durumu gerçekçi açıdan görebilmekte ve politik değerlendirmeyi de şu şekilde yapmaktadır:

“Kıbrıs’ın Kuzey bölgesinde Federe bir Türk yönetiminin resmen kurulacağını Rauf Denktaş geçen yıldan bu yana en az üç defa tekrarlamıştı. Kıbrıs’ta Federe Türk Cumhuriyetinin ilânının bugüne kadar gecikmiş olmasının nedeni siyasî krizden ötürü bir türlü teşkil edilemeyen Ankara Hükümeti’nin kararsızlığına bağlanmalıdır, yoksa bu “ilân” çok daha önce bir tarihte ortaya çıkabilirdi. Bu oluşumun bugün aşikar olması üzerine Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi artık Federe bir Devlet şekline dönüşmüş bulunmaktadır. Ancak, Denktaş’ın belirttiği gibi bu “Tek yönlü bir bağımsızlık ilânı değil, sadece Federal Kıbrıs Cumhuriyetinin doğuşuna hazır olmanın bir ürünüdür.”³⁴

Kıbrıs Türk Federe Devleti, toplum düzeninde barış ve güvenlik içinde yaşayabilmek için, dış alemle ilişkiler kurmaya, ticaret yapmaya mecburdur. Kıbrıs Türk Federe Devleti varlığını devam ettirmek için içerde olduğu gibi dışarıda da serbestçe devlet yetkilerini kullanmak zorundadır. Federal Devletin kurulamaması karşısında Federe Devletin varlığını savunmak güçtür. Federe Devlet, Federal Devletin varlığı içinde söz konusudur. Kıbrıs Türk Federe Devleti adeta Kıbrıs Federal Devletinin kuruluşunu zorlamıştır. Üniter Devlet ve O’nun içinde Türk azınlığı hayalinden vazgeçemeyen Rum yönetimine verilecek en iyi cevap, bağımsızlığı ilân etmektir. Nitekim Rauf Denktaş, Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı olarak, “derhal bağımsızlığımızı ilân etmeliyiz” sözü ile parolayı açıklamıştı³⁵ Rauf Denktaş, bir başka konuşmasında da, “Kıbrıs’ta bağımsız Türk Devleti ilân etmenin taksim anlamı taşımadığını” da belirtmiştir³⁶.

33 Milliyet, 15 Şubat 1975.

34 Günaydın, 16 Şubat 1975.

35 Milliyet, 14 Eylül 1975.

36 Günaydın, 20 Eylül 1975.

F- Kıbrıs Türk Federe Devletinin Kuruluşunu İzleyen Gelişmeler³⁷

Kıbrıs Rumlarını Türk toplumu ile müzakerelere zorlayan olay 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devletinin kuruluşu olmuştur. Güvenlik Konseyi 12 Mart 1975 günlü ve 367 sayılı kararı ile iki toplumu eşitlik içinde en kısa zamanda görüşmelere çağırmıştır.

Viyana'da başlayan bu görüşmeler, Denктаş - Makarios arasında 12 Şubat 1977 tarihinde dört maddelik bir anlaşma ile sonuçlanmıştır. Bu anlaşmada yer alan en önemli unsur, iki topluma dayalı federal bir cumhuriyet kurulmasıdır. İkinci önemli nokta da toprak düzenlemesinin ekonomik yeterlilik veya verimlilik ve toprak mülkiyeti prensiplerine göre yapılmasıdır.

1978'de Amerikan Kıbrıs plâni başarısızlığa uğrayınca, tekrar ikili müzakerelere geçilmiştir. Bu defa Makarios'un ölümünden sonra yeni seçilen Cumhurbaşkanı Spyros Kyprianu ile Denктаş bir araya gelerek görüşmelere egemen olacak temel prensipleri bir anlaşma ile tespit ettiler.

19 Mayıs 1979 tarihli Denктаş - Spyros Kyprianu Anlaşması, Denктаş - Makarios Anlaşmasını esas almakta ve Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs'la ilgili kararlarının ışığı altında, anayasa ve toprak meselelerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi öngörmekte idi. Kıbrıs'ın şu veya bu devletle hemen veya tamamen birleşmesi reddedilmekle, Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğü ve bağlantısızlığının korunması da, Anlaşmada yer almakta idi. Bu anlaşmada yer alan en önemli bir husus da, nihai statü olarak Ada'nın askerden arındırılmasıdır. Görüşmelerde Anayasa ve toprak meselelerine paralel olarak Maraş'ın yerleşim birimi olarak ele alınması idi.

Güvenlik Konseyi tarafından da uygun görülen Denктаş - Kyprianu Anlaşması, 15 Haziran 1979 tarihinde toplumlararası görüşmelere konu ol-

37 Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt I. s. 814-817 ve C. II, s. 275-295.

du. Ancak taraflar arasında çıkan uyuşmazlık, görüşmelerin bir türlü sonuca ulaşmasına imkân vermemiştir .

1980, 1981 ve 1982'de yapılan toplumlararası görüşmelerle bir sonuca varmak mümkün olmamıştır.

Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta bir Merkez Bankası kurması ve Türk lirasının da resmi para olarak kabul edilmesi Kıbrıs Rumlarının Güvenlik Konseyi'ne şikâyetine konu oldu.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 13 Mayıs 1983 tarihli kararı, Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'de tepki ile karşılanmıştır. 13 Mayıs 1983 tarihli kararda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bütün ada toprakları üzerinde egemenlik ve kontrol hakkı vurgulanıyor, Kıbrıs Cumhuriyeti halkı deyimli kullanılıyordu. Ayrıca Ada'dan bütün işgal kuvvetlerinin çekilmesi isteniyordu. Karar, Güvenlik Konseyinin meseleye el koymasını, iki toplumun Genel Sekreterin himayesinde anlamlı, neticeye yönelik, yapıcı görüşmeler yapılmasını tavsiye ediyordu.

Karar, Türkiye ve Kıbrıs Türk Federe Devleti tarafından reddedildi. Kıbrıs Federe Meclisi ise 17 Haziran 1983'te bir deklarasyonda Kıbrıs Türkünün self-determination hakkını ilân etti.

15 Kasım 1983'te de, Kıbrıs Türkü, bağımsızlığını ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin kurulduğunu ilan etti.

Prof. Dr. A. Suat Bilge'ye göre, 'Kıbrıs'taki fiilî durum bir federasyonun kurulmasını güçleştirmektedir. 1974'te sıcağı sıcağına bir anlaşmaya varılamadığı için Türk ve Rum bölgesi"ndeki yönetimler ayrı yaşamaya alışmışlar, yeni siyasi çıkar sınıfları oluşmuştur. Durum kemikleşmiştir. İki bölgede de demokrasi vardır. Olağanüstü bir değişme olmadıkça demokrasilerde kemik kırmak güçtür."³⁸

38 A. Suat Bilge, a.g.e., s. 90.

G- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşu

Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi 15 Kasım 1983 tarihinde olağanüstü bir toplantı yaparak oybirliği ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini ilân etmiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ilânından sonra Kıbrıs Türk Federe Meclisi 2 Aralık 1983'te 3 sayılı kararı ile yeni bir anayasanın hazırlanması için Kurucu Meclis oluşturmuştur. Bu Meclis, Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi 40 üyesi ile Devlet Başkanı Rauf Denктаş tarafından atanan 30 üye olmak üzere 70 üyeden oluşmuştur.

Anayasayı hazırlamakla görevlendirilen Kurucu Meclis bir yıl kadar devam eden bir çalışma süreci sonunda 12 Mart 1985 tarihinde yeni bir Anayasa hazırladı. Bu Anayasa 5 Mayıs 1985 tarihinde tüm seçmenlerin % 78'inin katıldığı bir referandum (halk oylaması) sonucu geçerli oyların % 70'inin onayı ile kabul edilmiştir. Anayasa'nın 164 ncü maddesi hükmü uyarınca 7. 5. 1985 tarih ve 43 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

Anayasa referandumunun arkasından 9 Haziran 1985'te yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rauf Denктаş, oyların % 70'ini alarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı olmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası, bir başlangıç ve 164 maddede ve 13 geçici maddeden oluşmaktadır. 1961 ve 1982 Türkiye Cumhuriyetinin Anayasalarının etkisi ile hazırlanmış, Kuzey Kıbrıs Türk Devletinin özelliklerini içeren demokratik bir Anayasadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Devletinin Anayasasının, Başlangıç kısmı,

"Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve özgürlükleri için savaşım vermiş büyük Türk Ulusunun ayrılmaz bir parçası bulunan;" denilmekle bir tarihi kararı ve parolayı dile getirmektedir. Aynı hüküm ufak bir değişiklikle 1961 ve 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ile Kıbrıs Türk Federe Devletinin Anayasasında da mevcuttur.

Bu hükmün çeşitli yönlerden önemi vardır. Önce Türk ulusunun bir karakteri olarak bağımsızlık dile gelmiş, ikincisi Kıbrıs Türkünün Türk Ulu-

sunun ayrılmaz bir parçası olarak aynı karakterin Kıbrıs Türkünün de özelliğini teşkil ettiği vurgulanmıştır.

Kıbrıs'ta yaşayan Türk Toplumunu, Kuzey Kıbrıs Türk Devletinin Anayasasına göre, Türk halkı olarak anılmaktadır. Halk, soy ve dil birliği olan insan topluluğudur. Rum topluluğundan ayrı ve farklı kültür ve ideali olan insan topluluğudur. Kıbrıs Türk halkının self-determination hakkı vardır. Bu hak, Milletler arası Hukukun ve milletlerarası ilişkilerin tanıdığı, yer verdiği, bir haktır. Bu hakın temeli bir milletlerarası andlaşmaya yani 1960 Lefkoşe Andlaşmasına dayanmaktadır.

Anayasada kanaatimce, federal devlet deyimini yerini konfederasyona bırakmıştır. Konfederasyon Kıbrıs sorununun çözümünde daha sağlıklı, daha istikrarlı bir düzenin kurulmasını sağlayacaktır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin bağımsızlığının ilânı özellikle Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi ve İngiltere'de sert tepkilere sebep oldu.

Güvenlik Konseyi 18 Kasım 1983'te toplanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin bağımsızlık ilânını 541 Sayılı kararı ile geçersiz saymış, geri alınmasını ve bütün devletlerden Kıbrıs Cumhuriyetinden başka bir devleti tanımamalarını istemiştir. Güvenlik Konseyinin bu kararı, Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından da aynen benimsenmiştir.

ABD, bağımsızlığın tanınmasına karşı olmakla beraber, görüşmelerin kesilmemesini ve Türkiye ile ilişkilerinin zedelenmemesini istemiştir.

Yeni adı ve hüviyeti ile KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Rum Yönetimine yeniden müzakerelere başlamak amacı ile bir takım "İyi Niyet Tedbirleri" teklif etti. Gerek ikili görüşmeler ve gerekse dolaylı görüşmeler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Rum Yönetimi arasında bir anlaşma zeminine varılmasını mümkün kılmamıştır.

Körfez krizi, Amerika ve diğer NATO üyeleri gözünde Türkiye'nin politik önemini artırmıştır. Ayrıca Sovyet Rusya'nın kabuk değiştirmesi, federal sistemin yıkılışı ve yerine Bağımsız Devletler Topluluğunun kurulması milletlerarası politikada ve düzende yeni gelişmelere ışık tutacak bir hüviyet kazanmıştır.

Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Devletine daha çok güç kazandıracak, yüksek moral ve güvenlik sağlayacak tedbirleri almaya başlamıştır. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında 20 Ocak 1997 tarihinde bir bildiri imzalanmıştır. Bu bildiri ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine yapılacak bir saldırı, aynen Türkiye Cumhuriyetine yapılmış bir saldırı telakki edilecektir sözü bir teminat ve güvenlik vesikası olmuştur.

Bu Deklarasyon, açıkça bir işbirliğini ifade etmekte sadece iki Cumhurbaşkanının değil iki devletin karşılıklı taahhütlerini ve yükümlülüklerini de dile getirmektedir.

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ilişkileri her alanda derinleştirilmiş ve daha ileri götürülmüştür. 20 Ocak 1997 Deklarasyonuna ek olarak 24 Nisan 1998 Deklarasyonunun imza ve yayınlanması ile iki Cumhurbaşkanı, siyasî ve askerî alanda beliren tehlikelere karşı daha sıkı işbirliğini gerekli görmüşlerdir.

Deklarasyonda yer alan önemli konulardan biri de, Avrupa Birliğinin Lüksemburg Zirvesinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile tam üyelik başlatma kararı alması bu kararın milletlerarası hukuka ve 1959 - 1960 Kıbrıs Andlaşmalarına aykırı olduğunun belirtilmesidir. Avrupa Birliği, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile tüm Kıbrıs adına üyelik müzakereleri yaparak ve Kıbrıs Türk Halkını azınlık statüsü içinde görerek hem hukukî, hem de tarihî bir hata yapmıştır.

Deklarasyonda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin bağımsız ve ege-men bir devlet olarak varlığını sürdürdüğü açıklanarak Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki bağların güçlendirileceği de belirtilmiştir.

Deklarasyonda yer alan en önemli hükümlerden biri de, Türkiye'nin Kıbrıs Adası üzerinde uluslararası andlaşmalardan doğan hak ve sorumlulukların olduğudur.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında imzalanan ortak deklarasyonlar, Yunanistan'la Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-

ni uyarmakta maalesef başarılı olamamıştır. Kıbrıs sorunu daha çok çıkmaza sürüklenmiştir.

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında sürekli danışma ve savunma konularını içeren işbirliği ve dayanışma sağlanması Kıbrıs Türklerini moral bakımından güçlendirmiş, daha huzurlu ve güvenilir ortamın rahatlığını hissettirmiştir.

H- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Tanınması

Kuzey Kıbrıs Türk Devleti meşru bir devlettir; sınırları belirli bir toprak parçası üstünde, özgür ve bağımsız yaşayan örgütlenmiş insan topluluğudur. Halk, sınırları belirli toprak parçası ve siyasi otorite ile devleti oluşturur. Kuzey Kıbrıs Türk halkı, belirli bir toprakta, Kuzey Kıbrıs'ta oturmaktadır. Cumhuriyet yönetim biçimidir. Kendi iradesi ile devlet yönetimini, serbestçe yerine getirmektedir. Düzenli şekilde devlet hizmetlerini yerine getirmektedir.

Prof. Dr. Suat Bilge'ye göre, "Kıbrıslı Türklerin kurdukları bu devlet meşrudur ve uluslararası hukuka uygundur. Türkiye'den başka devletlerin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini tanımamaları keyfidir, takdirin kötüye kullanılmasıdır. Ada bölünmesin diye Türk devletini tanımamaktadırlar. Ada'yı Rumlar bölmüştür. Türkler de bölünmeyi kabullenmişlerdir. Bölünmeyi tanımamak gerçekçi değildir.

Kıbrıslı Türklerin kuzeyde kurdukları yönetim uluslararası hukukta "devlet" olarak nitelendirilir.³⁹

Yine Suat Bilge'ye göre tanıma konusunun uluslararası hukukun iyi niyet, ayırım yapmama ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeleri ile bağlantılı olarak da ele alınması gerekmektedir.

Takdir hakkını kötüye kullanma, iyi niyet ilkesine aykırıdır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımamakta direnen hükümetler yalnız iyi niyet ilkesine aykırı hareket etmeyip ayrıca ayırıcı davranmaktadır. Zira tanıma

39 A. Suat Bilge, *Ankara Atına, Lefkoşe Üçgeni*, s. 87-88.

yalnız Türkler için değil, rumlar için de bahis konusudur. Her iki toplum benzer şartlara sahiptir. Birini tanıyıp diğerini tanımamak ayrımcı bir davranıştır. Rumların tanınmaya ihtiyacı yoktur, çünkü Rumlar, Kıbrıs Cumhuriyetini devam ettiriyorlar demek gerçeklere aykırıdır. Bugün devam ettiği söylenen Kıbrıs Cumhuriyetinin Zurich ve Londra Andlaşmaları ile kurulan Cumhuriyete adından başka benzer niteliği yoktur. İki toplumun ortaklığına dayanan devlet 1963 yılı sonunda ortadan kaldırılmıştır. Bu yüzden 1974 'te toplanan Cenevre Konferansında adada iki yönetim olduğu kabul edilmiştir. Bir yönetimi tanıyıp diğerini tanımamak ayrımcı bir işlemdir.”⁴⁰

Devletlerin tanınması kurucu değil beyan edici bir işlemdir. Tanıma çeşitli şekillerde olur. Ferdi tanıma, kolektif tanıma ve açık (sarih) tanıma, zimni tanıma gibi. Tanıma tamamiyle takdiri bir işlemdir.

Sabahattin İsmail'in açıkladığı üzere, ABD'nin tanıma ile ilgili resmî hukuk görüşünün kriterleri, Kuzey Kıbrıs Cumhuriyetinin diğer devletlerce ve özellikle ABD tarafından tanınmasını gerektirir. ⁴¹

Devletleri etki ve baskı altında bulundurarak Kuzey Kıbrıs Türk Devleti'nin tanınmaması yolunda yapılan ayrımcı işlemler, huzuru değil, huzursuzluğu sağlar. Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan, Kıbrıslı Türklerin İnsan Haklarından tam olarak, eksiksiz yarar sağlamasını önler.

Michael Stephen'e göre, Kuzey Kıbrıs'ın belirlenmiş sınırları vardır. “Hesperides Hotels” olayında belirtildiği üzere, halkının uyduğu, kanunlar yapan bir de hükümeti vardır.

Kuzey Kıbrıs'a Türkiye bağımsız devlet gözüyle bakmaktadır. Türk Hükümeti Kuzey Kıbrıs'ın politik işlerine karışma arzusunu göstermemektedir. Kuzey Kıbrıs'ın askerî ve ekonomik yaşam kabiliyeti vardır. Bu kıstas Birleşmiş Milletler Teşkilâtı üyesi olan pek çok devlette dahi mevcut değildir.⁴²

40 A. Suat Bilge, *Ankara Atına, Lefkoşe Üçgeni*, s. 87-88.

41 Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 184.

42 Michael Stephen, *The Cyprus Question*, London, 1997, s. 93 ve devamı.

Güvenlik Konseyi, 541 Sayılı Kararı ile Kıbrıs Türk Toplumunun 15 Kasım 1983'te, serbestçe seçilmiş yasama organının kararı ile politik tercihini yaparak bağımsızlık ilânını geçersiz saymıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin tanınmaması için de diğer devletlere çağrıda bulunmuştur. Güvenlik Konseyi'nin bu kararı yetki sınırlarını aşan bir davranışı olmuştur. Güvenlik Konseyi bu kararı ile, gayri meşru Kıbrıs Rum yönetimini teşvik ve tahrik etmektedir. Milletler arası barış ve güvenliği korumakla görevli Güvenlik Konseyi kendi kararı ile barışı tehlikeye atmaktadır. Yeni doğan bir devletin devletler hukukundan doğan haklarından O'nu yoksun bırakmaktadır. Güvenlik Konseyi, Milletler arası Camianın üyesi olan devletleri, tanıma gibi her bağımsız devlete özgü bir hakkı, yetkiyi, kararı ile baskı altında tutmakta ve bu hakkı serbestçe kullanımına engel olmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin bu kararı hukuken sakat bir karardır, geçerliliği söz konusu değildir. Hukuken geçersiz olan bir karar, siyasî hüviyet taşıyarak da geçerli olamaz.

Aslında Bangladeş Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini tanımıştır. Ancak ABD tehdidi karşısında, bunu geri almıştır. Pakistan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini tanımaya istekli olduğunu belirtmiş, aynı şekilde tehdit edilmiştir. Bir çok ülke, özellikle de İslâm dünyasındaki ülkeler, İngiltere ve Amerika'nın diplomatik baskısı altında kalmasalar da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini tanıyacaktı.

İ- Ambargo ve Jenosid

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin geleceği ile ilgili iki konuya da burada açıklama getirmek, Kuzey Kıbrıs Cumhuriyetinin kaderi ilgili bulunmaktadır.

1- Ambargo⁴³

Kıbrıslı Türkler, Rumların uyguladıkları ambargolar nedeni ile ağır kayıplara maruz kalmıştır. Dün olduğu gibi bu günde bu ambargolar en ağır şekilde uygulanmaktadır.

43 Turhan Feyzioğlu, *Chypre, Mythos et Réalité, Documents sur le Problème de Chypre*, 2 nci baskı. Ankara, 1984, s. 63 - 73 ve 119 - 120; Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, s. 416-417. Michael Stephen, *The Cyprus Question*, s. 68 - 71.

Uygulanan ambargolar 1974 Kıbrıs Barış Harekatı öncesi ve sonrası olmak üzere zaman bakımından ve uygulama alanı bakımından ikiye ayrılmaktadır.

1974 öncesi Kıbrıs Rum Yönetimi, Türk bölgelerinde uyguladığı insanlık dışı kuşatma yolu ile 37 çeşit malın Türk bölgelerine girişini yasaklamıştır.

Kıbrıs Türklerinin 1964 -1974 döneminde çektiği ekonomik sıkıntıları ve uygulanan ekonomik ablukaları, 1954'ten itibaren izleyen Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, raporlarında bu durumu açıkça belirtmektedir.

10 Eylül 1964 tarihli ve S/5950 sayılı rapordan alınan örnekler, insanlık dışı bu baskıları açıklamaktadır.

“Durum endişe yaratmaktadır. Kıbrıs'taki Türk toplumuna uygulanan ekonomik kısıtlamalar, Kıbrıs Hükümetinin ekonomik baskı yolu ile olası bir çözümü zorlayarak kabul ettirmeye çalıştığını gösterir.”

“Temmuz ayının ortalarında hükümet (Kıbrıs Rum Hükümeti), Kıbrıs Türk toplumuna daha fazla zorluk yaratmak için iki önlem daha aldı. 17 Temmuz'da Barış Gücü'ne resmen 25 maddenin daha Kıbrıs Türk bölgelerine girmesinin yasaklandığını bildirdi. Bu maddeler, çimento, demir, elektrikli malzemeler, bataryalar, odun, otomobil aksesuarları, lastikler, kimyasal maddeler, akaryakıt vb. idi.”

New York Herald Tribune'ün 16 Eylül 1964 tarihli sayısında yayınlanan bir yazıda, uygulanan haksız kısıtlamaları ve ambargoları dile getiriliyordu.

“Ambargo herhangi bir amaç için kabul edilebilir bir araç olarak görülebilir. Ta ki bu uygulama insan haklarına ve insan yaşamını tehdit eder boyuta ulaşmasın.

Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Hindistanlı Komutanı General Thimayya'nın belirttiği gibi Koççino bölgesinde kapana kısırılmış olan 1500 Kıbrıslı Türk'e uygulanan kuşatma, artık kabul edilebilir boyutları aşmış ve insan hakları ile yaşamını tehdit eder bir boyuta ulaşmıştır.

Bu durum Kıbrıs'taki Uluslararası Kızıl Haç'ın İsviçreli başkanı Max Stolder tarafından da teyit edilmiştir.⁴⁴

1974 Barış Harekatından sonra, ambargoların mahiyeti değişmiş, dıştan gelen desteklerle ağırlaşmıştır. Rum Yönetimi Kuzey Kıbrıs Türk Devletini ekonomik yönden yıkmak, Türk halkının direnme gücünü ve maneviyatını zayıflatmak amacı ile çok yaygın tedbirler almışlardır. Kıbrıslı Türklerden mal alan ve mal satan her firmaya başvurarak baskı ve şantaj yolu ile bu ilişkileri önlemek istemişlerdir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İmanları yasa dışı ilân edilmiş, yabancı gemi ve uçak seferleri düzenlenmesi önlenmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine gelen uçak pilotları ve gemi kaptanları tutuklanıp hapis ve para cezasına çarptırılmakla tehdit edilmiştir.

Kıbrıs Rumları, Kuzey Kıbrıs turizmini baltalamak için, seyahat acentalarına baskı yapmaktadırlar.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile haberleşme engellenerek, Dünya Posta Birliğinin, Kıbrıs Türk Posta Pullarının geçersizliği sağlanmak istenmiştir. Kuzey Kıbrıs'la bütün haberleşmeler Türkiye üzerinden yapılmaktadır.

Ambargo sadece ekonomik ve turistik alanda değil, sosyal, kültürel ve sportif alanlarda etkili olmaktadır. Kuzey Kıbrıslı gençlerin uluslar arası alanda sportif ilişkileri engellenmekte ve spor kuruluşlarının uluslar arası federasyonlara üye olmaları önlenmektedir.

İngiltere ekonomik baskılar uygulayarak, Kıbrıs Rum Yönetimine destek olmaktadır. Asil Nadir'in İngiltere'de kurduğu Polly-Peck firması çöktürülerek Kıbrıs'a Asil Nadir'in yaptığı yardım, destek önlenmiştir. Ayrıca İngiltere'ye Kıbrıs'tan yapılan narenciye, patates ve konfeksiyon ihracatı da, İngiliz Mahkemelerine dava açılarak alınan kararlarla önlenmiştir.

Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından uygulanan ambargo, bir zor kullanım tedbiridir. Birleşmiş Milletler Şartının yasakladığı kuvvet kullanım yönte-

44 Sabahattin İsmail, 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, s. 98-104.

midir (m. 2/4). Bu durum, Birleşmiş Milletler Şartının VII nci bölümünde öngörülen barış ve güvenliğin ağır ihlâlidir, tehditidir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, barışın bozulması, tehdidi ve saldırı fiili halinde, m. 41'e göre, diğer tedbirler arasında ekonomik ambargo da uygulayabilir. Kuzey Kıbrıs'a, etki ve baskı yaparak, bir takım milletlerarası kuruluşları da ambargo oyununa ortak etmekten Kıbrıs Rum Yönetimi sorumludur.

Ambargo uygulamanın haksızlığı bir İngiliz yazarı da harekete geçirmiştir. Michael Stephen'e göre, "Rumlar 37 yıl boyunca" Kıbrıs Hükümeti Statüsünü kullanarak istedikleri uluslar arası ve mahkeme kararlarını çıkarmış ve de Birleşmiş Milletler Anayasasının (Birleşmiş Milletler Şartının) yedinci kısmındaki yetkilerden herhangi biri olmaksızın Kıbrıslı Türkler üzerinde uluslar arası ticaret ve haberleşme ambargosu uygulamışlardır. Daha önemlisi, Kıbrıslı Türklere tüm uluslar arası haberleşme kanallarının önünü tıkamışlar ve böylece dünyanın Kıbrıs'a tek taraflı bir şekilde bakması da sürpriz olmaktan çıkmıştır.^{44a}

Konunun insan hakları açısından da incelenmesi, insan kişiliğine vurulan ağır darbenin bedelinin de ödenmesini gerektirmektedir.

2- İnsanlık Aleyhine İşlenen Suçlar-Soykırım

"Chypre, Mythes et Réalités" adlı 2 nci baskısı 1984 yılında yayınlanan eserinde Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu, Türk Toplumuna karşı suç (cürüm) işlemekten sorumluların cezalandırılıp cezalandırılmadığını haklı olarak soruyor⁴⁵.

Uzun yıllardan beri sistemli bir şekilde Türk toplumuna karşı işlenen bu ağır suçlar (cürümler) cezasız kalmıştır.

1975'te yayınlanan, "Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekatı" adlı eserimde, insanlık aleyhine işlenen bu suçlara karşı Türk resmî makam-

44a Michael Stephen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 186 ve 541 Sayılı Kararları, a.g.m., s. 312

45 Turhan Feyzioğlu, *Chypre, Mythes et Realites, Documents sur le Problème de Chypre*, 2nci baskı, Ankara, 1984., s. 61.

larının Birleşmiş Milletler Teşkilâtına müracaatlarını gerekli gördüğümü ifade etmişim⁴⁶. Birleşmiş Milletlerin insanlık aleyhine işlenen suçlara gereken dikkatle eğilmesini, insanlığın faydasına, yararına dün olduğu gibi bugün de dilemekteyim.

Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaçları arasında yer alan ırk, cinsiyet, dil ve din farkı gözetmeksizin insan haklarına saygıyı geliştirmek, Kıbrıs'ta olduğu gibi dünyanın her yerinde bu tür cinayetlerin önlenmesi ve suç işleyenlerin cezalandırılması gereğini barış için, insanlık için dilemek bir vazife-dir.

Ortada insanlığa karşı işlenmiş ağır ve vahim suçlar vardır. Bunlar cezasız kalmamalıdır. İnsanlık vicdanını sızlatan, bu ağır suçları işleyenler, mutlaka, dünya kamuoyu önünde gereken tepkiyi görmelidirler.

İnsanlık vicdanını sızlatan bu suçlar tipik soykırım (jenosit) suçudur. 1948 tarihli Jenosit Sözleşmesi, soykırımı, ister barış, ister savaş zamanında işlensin, uluslararası hukuk suçu saymakta ve bu suçu önlemeyi ve cezalandırmayı üstlenmektedir. Diğer tarafları 1968 tarihli "Savaş Suçlarına ve İnsanlığa Karşı Suçlara Zaman Aşımının Uygulanamazlığına İlişkin Sözleşme"nin m.1.b. hükmüne göre, 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinde tanımlanan soykırım suçuna zamanaşımı uygulanmaz⁴⁷ denilmektedir.

Bu açıklamaların ışığı altında bizim, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Kuzey Kıbrıs Türk Devleti olarak insanlık suçu işleyenlerin cezasız kalması için harekete geçmemiz, en azından yürekleri rahatlatacak bir harekettir. Ayrıca bu tehdit, terör ve kitle halinde soykırımın verdiği maddi ve manevi zararların da telafisi hakkaniyet ve adaletin sağlanması bakımından

46 Hamza Eroğlu, **Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Harekati**, s. 179.

47 Bu sözleşmeler için BK. Muzaffer Sencer, **Belgelerle İnsan Hakları**, İstanbul. 1988, s. 139 - 149. Not: Savaş Suçlarına ve İnsanlığa Karşı Suçlara Zamanaşımı Uygulanamayacağı Sözleşmesine, Türkiye henüz katılmamıştır. Ancak Sözleşmede yer alan hükümler genellikle bir Devletler Hukuku kurulu olarak kabul edilmektedir.

önem arz etmektedir. Kıbrıs'ta Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerine saldırıları, Akritos adı ile anılan Türkleri imha planına uygun olarak yapılmıştır⁴⁸.

Kıbrıs Cumhuriyetinin 1963'te yıkılmasından sonra EOKA-B 1963 ve 1964 döneminde Türklere yapılan saldırılarda başrolü oynamıştır.

İngiliz yazar ve araştırmacı Harry Scott Gibbons Kıbrıs'ta Soykırım adlı eserinde olayların şahidi olarak gerçekleri dile getirmektedir.

"Kıbrıs'ta soykırım Aralık 1963'de patlak verdiği zaman, ben oradaydım ve olayların şahidiyim. Bütün dünyayı şoka uğratan bu canavarca kıyım ve yağma, hayatta kalabilen Türklerin, kendilerini emniyete alabilecekleri bir bölgeye sığındıkları 1974 yılına kadar devam etti."^{48a}

Yunanlıların ve Kıbrıslı Rumların Kıbrıs'ta Türklere karşı giriştikleri tehditçilik ve katliam haberine bir iki örnek vererek bu konu ile ilgili ayrıntılı açıklamalar için aşağıdaki eserlere atıfta bulunacağım.⁴⁹

Coşkun San, 1963 Noel'inde Kıbrıslı Türklere karşı girişilen sistemli imha hareketini bir jenosit saymakta ve görüşünü şöyle izah etmektedir:

"Gerçekten, 1963 Noel'ini takip eden günlerde Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs Rumlarının silahlı saldırısına uğramış, kadın, erkek, çocuk, ihtiyar farkı gözetilmeksizin yüzlerce Türk hunharca öldürülmüştür. Bu dehşet ve vahşet günlerini takip eden günlerde ise ulaşım yollarını tutan Rumlar, Türkleri tam bir ekonomik ablukaya almış, zaman zaman her türlü gıda maddelerinin naklini önlemiş ve hatta içme sularını bile kesmişlerdi."⁵⁰

48 Akritos Planı hakkında gerekli açıklamalar Bk, Rauf R. Denktaş, *The Cyprus Problem, Public Information Office Turkish Cypriot Administration*, 1974, s. 41-51 ve özellikle Akritos Planı, "Türkü İmha Planı, Ergenekon Yayıncılık, Lefkoşe, 1972.

48a Harry Scott Gibbons, *Kıbrıs'ta Soykırım, (The Genocide Files)*, İngilizce'den Tercüme, Ankara, 2003, s. 4

49 Hamza Eroğlu, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekati*, Ankara 1975, s. 164 -179; Fikret Kürşat, Mustafa H. Altan, Sabahattin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi*, İstanbul, 1978, (Emperyalizm ve Rum Katliamı iç içe incelenmektedir:) Pierre Oberling, *Bellapais'e Giden Yol*, (İngilizce'den Tercüme: Mehmet Erdoğan) Ankara, 1988, s. 69 ve devamı; Michael Stephen, *The Cyprus Question*, s. 14-17 ve 25-28. Turhan Feyzioğlu, *Chypre, Mythes et Réalités*, s. 81-84 ve s. 93-94. Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Barış Harekatinin Nedenleri, Gelişimi, Sonuçları*, İstanbul, 1988, s. 199-224. Harry Scot Gibbons, *Peace Without Honour*, Ankara 1969.

50 Coşkun San, *İnsanlık Aleyhine Suçlar ve Jenosit Sözleşmesi*, Ankara. 1966, s. 35.

Bir ikinci vahşet örneğini de Pierre Oberling vermektedir:

“Bir Alman turist; “Yunanlıların kasaplığını insan zekası kavrayamaz” demiş ve şöyle devam etmiştir: Magosa etrafındaki köylerde Rum Millî Muhafızları vahşetin eşsiz örneklerini gösterdiler. Türk evlerine girdiler acımasızca kadın ve çocuklara mermi sıktılar bir çok Türkü gırtlığından kestiler Türk kadınlarını toplayarak ırzına geçtiler.⁵¹

Kıbrıslı Türkler, Soykırım sözcüğünü, Yani Kıbrıslı Türklerin soykırımını, dünyanın unutmamasına asla fırsat vermemelidirler. Türkler, Kıbrıslı Rumların ve onların yandaşlarının geçmişini unutmak, ölüm, ümitsizlik, sefalet ve açlıkla geçen ve hayvan statüsüne kondukları 11 yılı (1963 - 1974 yılları arası) silmek için ardı arkası kesilmeyen çabalarına ancak bu şekilde karşılık verebilirler. Soykırım gerçek bir tarihtir ve tekrarına olanak bırakmayacak bir gelecek plânlanırken asla hatırdan çıkarılmamalıdır.”^{51a}

Sonuç

1- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti uzun mücadelelerle kurulmuştur. Kurulan devlet yeni bir devlettir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, devlet kurma yeteneğine sahip bir toplumun iradesi ile kurulmuştur. Bu devlet yoktan var edilmemiştir.

Zürich ve Londra Andlaşmaları ile oluşan Kıbrıs Cumhuriyeti, ilgili Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Türk ile Kıbrıs Rum toplumlarının ortak iradesi ile teşekkül etmiş, 1960 Lefkoşe Andlaşmaları ile tekemmül ederek hayatiyet kazanmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti milletlerarası andlaşmalardan ve tarafların ortak iradelerinden doğmuştur. İrade birliği iki taraflı andlaşmalarda olduğu gibi karşı karşıya değil, çok taraflı andlaşmalarda olduğu gibi irade birliği birbirine paralel de değildir. Ortada tek bir hedef ve ilgililerin aynı hedefe yönelik ortak irade birliği mevcuttur.

Zürich ve Londra Andlaşmaları ile doğan yeni devlet, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumlarına dayanmaktadır. Devlet fonksiyonlarının yerine

51 Pierre Oberling. *Bellapais'e Giden Yol*, s. 133.

51a Harry Scott Gibbons, *Kıbrıs'ta Soykırımı*, a.g.e., s. 398

getirilmesinde iki toplumun eşitliği prensibi ile işbirliği yapmaları esasına dayalı bir düzen öngörülmüştür.

Bu düzen ile her iki topluma ayrı ayrı varlıklarını korumak olanağı sağlanmış ve bir toplumun diğer topluma tahakküm etmesi yolları anayasal garantilerle önlenmiştir .

Zürich ve Londra Andlaşmalarına dayalı 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti, fonksiyonel federasyona dayalı bir devlet yapısı oluşturmuştur. Fonksiyonel federasyon, iki toplumun ayrı ayrı yerlerde değil, iç içe yaşamaları nedeni ile Kıbrıs'ın gerçeklerine uygun bir çözüm olarak değerlendirilmişti. Ancak bugün, iki topluma belirli amaçlar için onları birleştirecek fonksiyonel bir federasyon biçimi, her iki toplum içinde istenen bir çözüm değildir. Rum toplumunun gerçekte istediği, çoğunluk prensibine geçerlilik tanıyarak üniter devlet yapısını kurmak ve sonra da Enosis yolunu açmaktır.

Türk toplumu ise kendini güvence altına alacak ve bağımsızlık ve egemenlik haklarının kullanılmasını sağlayacak bir düzenin kurulmasını istemektedir.

1974 Sampson darbesi ve Türk askerî hareketinden sonra yeni bir durum doğmuştur, bir düzen değişikliği söz konusu olmuştur. Her düzen değişikliğinin bir ölçüde mevcut hukukun öngördüğü hak dağılımını değiştirmiş olması doğaldır.

Kıbrıs Türk toplumu kendi vatanları olan Kıbrıs'ta can ve mal güvenliğine sahip olarak eşit ve hür yaşamak hakkına aslen haizdir. Bu haklar, Kıbrıs Devletinden kazanılmış haklar değildir. Bu haklar insan haklarının doğal sonucudur. İnsan haklarından kaynaklanmaktadır. 1963 - 1974 yılları arasında sürdürülen hukuka aykırı uygulamadan tek zarar gören taraf Türk tarafıdır. Buna rağmen 1960 Andlaşmalarında öngörülen eşitlik ve ortaklık haklarını kısıtlayacak bir çözüm, hukuku ihlal etmiş tarafı mükafatlandırmak olmuştur.

Kıbrıs Türk toplumunun kuzeyde, Rum toplumunun güneyde yerleştirilmesi artık gerçekleştirilmiştir. Bunu tersine döndürüp eski duruma getir-

meye çalışmak, ikinci bir göç hareketini başlatmak olur. Doğuracağı sonuçlar, ağır haksızlıklara sebebiyet verir.

1975'te kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti, 8 yıllık bir süreçten sonra, Kıbrıs Rumları ile anlaşarak hukukî ve siyasi eşitliğe dayalı iki kesimli Federal Devleti kurmak imkânına kavuşamamıştır. Kıbrıslı Rumlar, Türklere azınlık hakkı tanıyarak, üniter devlet yapısı içinde, Enosis'e açık bir devlet kurmak istemişlerdir.

Kıbrıs Türk Toplumunu inkâr etmek, andlaşmalardan doğan meşru haklarını, müktesep haklarını reddetmek, Kıbrıs Türk Toplumunu, 15 Kasım 1983 tarihinden itibaren bağımsız Kuzey Kıbrıs Türk Devleti'ni kurmaya yöneltmiştir.

Genel Komite, Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi, Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi, Kıbrıs Türk Federe Devleti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kademe kademe, olayların yarattığı tarihi gelişmelere uyarak devlet yönetiminde Türk Toplumunun iradesini ve gücünü göstermiştir. Hukukî açıdan varlığı şüphe götürmeyen yeni devlet, bağımsızlığını ve devlet yetkilerini kullanmakta gücünü her zaman gösterecektir.

2- Birleşmiş Milletler Şartının esas amacı, milletlerarası barış ve güvenliği korumaktır. Herşeyden önce dikkatler, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra, Kıbrıs'ta barış ve güvenliğin nasıl sağlanacağı sorusu üzerinde toplanmıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Kıbrıs'ta barış ve güvenlik tam anlamı ile sağlanmıştır. 30 yıla yakın bir süreden beri Kıbrıs huzur ve güvenlik içindedir. Artık Makarios zihniyetinin tedhiş ve terör yanlısı temsilcileri ile Akritos imha planının uygulayıcıları, Barış Harekâtından sonra sahnede görünmemektedirler.

1950'li yıllardan sonra ortaya çıkan Türk - Yunan anlaşmazlığı, Züriç ve Londra Andlaşmalarıyla sonuçlanmış. 1960 Lefkoşe Andlaşması ile de Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Hak ve yetkilerde eşitlik ve iyi niyet esasına dayanan Kıbrıs Cumhuriyeti üç yıllık bir ömür sürmüş, Kıbrıs Rum ta-

rafının tecavüzü ile son bulmuştur. Kıbrıs Türk toplumu ile Kıbrıs Rum toplumu ve Türkiye ile Yunanistan yeniden bir anlaşmazlığa düşmüşlerdir.

Bu anlaşmazlık, Birleşmiş Milletler Şartı'nın VI nci bölümünde öngörülen uzaması dünya barış ve güvenliğini tehdit eden uyuşmazlıktır. 1974 Sampson darbesi ile uyuşmazlık vahamet kesbetmiş, Kıbrıs Barış Harekâtı ile, Kıbrıs Rum Yönetimine karşı bir tür müeyyide uygulanmıştır. Güvenlik Konseyi'nin, Kıbrıs Barış Harekâtı sonucu, aldığı ateşkes kararı taraflarca uygulanmıştır. Güvenlik Konseyi'nin ateşkes kararından sonra, uyuşmazlık alınan kararlar ve sağlanan tedbirlerle, barışı tehdit eden, bozan ve bir saldırı durumundan çıkmış, karşılıklı görüşmelerle barışın sağlanması yolundaki çabalarla vahamet niteliğini kaybeden bir uyuşmazlık haline dönüşmüştür. Uyuşmazlık böylece tehlikeli olmaktan çıkmış, mahiyeti itibarıyla ağır ve vahim uyuşmazlık değil, uzaması dünya barış ve güvenliğini tehdit eden bir uyuşmazlık olmuştur.

Sürümcemede kalan bu uyuşmazlık milletlerarası barış ve güvenliği tehdit de etmemektedir. Güvenlik Konseyi, bu durumda, uyuşmazlığa taraf olanların hepsi arzu ettikleri takdirde, işbu uyuşmazlığın barış yolu ile çözülmesi için taraflara tavsiyelerde bulunabilecektir. Tavsiye yolu şimdiki kadar gereği gibi değerlendirilmemekte çok defa Güvenlik Konseyi aldığı kararlarla yetki aşımında bulunmaktadır. Bu konuda Güvenlik Konseyi'nin 186 ve 541 sayılı kararları dikkati çekmektedir.

Kıbrıs uyuşmazlığının barışçı yollarla çözümü, öncelikle tarafların dış etkiler altında kalmadan, hakkaniyet ve adalete dayalı, milletlerarası hukuk kurallarına da uygun olarak çözülmesine bağlıdır. Öncelikli çözüm şekli ise konunun Güvenlik Konseyi'nin ve Genel Kurulun gündeminden çıkarılması ile mümkündür. Güvenlik Konseyi'nin tavsiye kararının yanlı olması, yerine getirilmesini güçleştirmektedir. NATO içerisinde dost ve müttefik iki devlet, Türkiye ve Yunanistan iyi niyetle sorunun çözümünü, milletlerarası anlaşmalara saygıyı da dikkate alarak çözümlenmek zorunda olacaktır. Bu tür bir çözüm tarzı tarafları daha çok tatmin edecektir.

Bugün uygulanan durum çok farklıdır. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan, uyuşmazlığın çözümünden yana değildirler. Tek hedef üniter bir Kıbrıs Rum Devleti ve sonuç olarak da Enosis'tir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi eliyle yaptıkları baskılar sonuç vermemiştir. Ekonomik abluka uygulaması, Kıbrıs Türk Toplumuna büyük zarar vermesine rağmen, Kıbrıs Türkleri bu uygulamalara direnmişlerdir. İnsan hakları ile bağdaşmayan ambargo uygulaması, insanlık vicdanını sızlatmaktadır. Ambargo yanında, Kıbrıslı Rumlar için önemli bir diğer ekonomik sebep de Kıbrıs'a yapılan yardım konusudur.

Kıbrıs Rum tarafı dünyanın en fazla, nüfusuna oranla mali destek gören ülkelerinden birisidir. ABD, Yunanistan, Birleşmiş Milletler, İngiltere, Almanya ve başka kaynaklardan yılda takriben 54 milyon dolar karşılıksız yardım ve ortalama 12 milyon dolar da uygun ödeme koşullu borç almaktadır.

Ekonomiye yapılan bu katkılarla, Kıbrıs Rum ekonomisi dinamik bir yapıya sahip olmuştur. Yapılan yardımların çoğunun geliş nedeni, Ada'nın bölünmüş olmasından gelmektedir. Dış katkılarla canlanan ve güçlenen Kıbrıs Rum ekonomisi, Kıbrıslı Rumları ekonomik nedenlerle bir anlaşmaya gitmeye zorlamamaktadır⁵².

Bir diğer önemli sebep de, Kıbrıs Rum Yönetiminin kendisini bütün Kıbrıs'ın Hükümeti olarak görmesi ve bu yolla milletlerarası planda kararlar almaya muvaffak olmasıdır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Avrupa Birliğine katılmak için müracaatta bulunmuştur. Kıbrıslı Rumlar şu anda Avrupa Birliğini amaçlarını gerçekleştirebileceği bir vasıta olarak görmektedirler. Kıbrıslı Rumlar, Avrupa Birliğine girmeden önce Kıbrıs Türkleri ile anlaşmaya varmayı pek düşünmemektedirler. Amaçları, Kıbrıs'ı bütünü ile birlikte, Avrupa Birliği'ne kat-

⁵² Maclean's Magazine, 25 Haziran 1979, s. 29. (Pierre Oberling tarafından zikretmiştir. *Bel-lapais'e Giden Yol*, a.g.e., s. 158.)

maktır. Sorunu, Avrupa Birliğine katılmakla en kısa yoldan siyasî baskılar sağlayarak çözmeyi tercih etmektedirler.

Michael Stephen'e göre de, Kıbrıslı Rumlar anlaşma yanlısı değildir. "Herkes açıkça bilmelidir ki, Rumlar kendilerine, Kıbrıs Hükümeti" olarak davranılacağına inandıkları sürece ve Kıbrıslı Türkleri istedikleri kadar ambargo altında tuttukları müddetçe Kıbrıslı Türklerle anlaşma niyetleri yoktur. Rumlar şu anda Avrupa Birliğini istediklerini elde etmek için bir araç olarak görmektedir."^{52a}

Kıbrıs Rum Yönetimi, tam üyelik statüsünü 1997'de Lüksemburg zirvesinde aldıktan sonra AB ile tam üyelik müzakerelerine 1998 Mart ayında başlamıştır. Müzakereleri olumlu tamamlayan Kıbrıs Rum Yönetimi, Kopenhag zirvesinde de son formaliteleri tamamlamış ve 2004 Mayıs ayında Avrupa Birliği üyeliğinin yolunu açmıştır.

Bu gelişmelere karşı sorun nasıl çözülecektir? Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bağımsız bir devlettir, Türkiye Cumhuriyeti ile milletler arası andlaşmalardan doğan siyasî, hukukî ve askerî ilişkileri vardır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Avrupa Birliğinin kararını kabul etmiş değildir. Kofi Annan Plânı yolu ile yapılan zorlama olumlu karşılanmamıştır. Türkiye'nin üye olmadığı AB'ye Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti nasıl üye olabilir? Avrupa Birliği nasıl bir zorlama yolu ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini, Kıbrıs Cumhuriyetinin (Kıbrıs Rum Yönetiminin) bir parçası olarak kabul edebilir?

Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu sürümçemede bırakmalarının bir diğer sebebi de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin aldığı kararlarla Türkiye'yi ağır tazminata mahkum ettirmek ve böylece yıldırmasıdır.

^{52a} Michael Stephen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 186 ve 541 Sayılı Kararları, a.g.m., s. 312.

Bütün bu haksız, gayri adil eylemler karşısında Türk Kıbrıs davasını cesaret ve güçle savunmak bizim görevimizdir.

İncelememize, İsmet Paşanın TBMM'nde yaptığı bir konuşma ile başlamıştım. Ve yine İsmet Paşanın aynı gün yaptığı konuşmasının sonunda Türk ve Dünya kamuoyuna açıkladığı veciz konuşmasıyla bitiriyorum.

“Kıbrıs davası millet için her evi, her insanı her gün meşgul eden acı olduğu kadar aziz bir dava olmuştur. Haklıyız, bu davayı haklı bir neticeye vardirmek için karalıyız, bu uzun sürecektir, milletten çok fedakarlık isteyecektir, milletimiz bu fedakarlığı yapmak için karalıdır.”⁵³

53 Bkz. Nihat Erim, **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, s. 282.

EK**Kofi Annan Plânı ve Eleştiriler**

Kıbrıs uyuşmazlığına bir çözüm bulmak için bir araya gelen Türk ve Rum liderler, bazı konularda anlaşma sağlasalar bile, bütünü üzerinde anlaşmaya varamadılar.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan acil bir çözüm bulmak üzere taraflara kendi adını taşıyan bir plân sundu. 12 Aralık 2002 tarihinde her iki tarafça da kabul edilmesi istenen bu plân, Kıbrıs Cumhuriyetinin Avrupa Birliğine girişini sağlayacak bir belge niteliğindedir. Kıbrıs'ın bir bütün olarak Avrupa Birliğine girişini sağlayacak bu plân, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin de varlığına son vermekte idi.

Kıbrıs'ın kaderi ile çok yakından ilgili olan bu plân ciddi araştırma ve incelemelere konu olmuştur.

Kıbrıs belgeseli olarak anılan Kofi Annan Plânı, kamu oyunda olumlu ve olumsuz yankılar yapmıştır. Cumhuriyet'te Oral Çalışkan, Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı Ali Erel'in "Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın sunduğu Kıbrıs'ta çözüm ve Avrupa Birliği Üyeliği Andlaşması hemen kabul edilmelidir" sözünü dile getirerek "Çözumsuzlük hem Türkiye'nin hem de Kıbrıs'lı Türklerin geleceğini karartır" değerlendirmesini yapmış ve Kofi Annan Plânını savunmuştur.¹ Eleştiri sınırını aşan bir eda ile Hürriyet'te Hadi Uluengin, "Evet evet, Bülent Ecevit'lerin, Sina Gürel'lerin, Mümtaz Soysal'ların yani ahı gitmiş vahı kalmış ve kasten körükledikleri şovenizmin, tek çözüm, çözümsüzlüktür, kısırlığı üzerine kariyer inşa etmiş muhteremlerin şamatası artık vız gelir, tırs geçer." Çünkü onların defterinin zaten dürülmüş olması bir yana, hafta içinde de yazdığım gibi, Kofi Annan'ın "Kıbrıs Plânı, en önce taraflar için son şanstır" diyerek plâna tam destek olmuştur.²

"Ben 156 sayfalık metni tabii görmedim. BM'ce hazırlanan 9 sayfalık özeti inceledim" diyen, diplomat, Büyük Elçi ve eski Dışişleri Bakanı İler Türkmen'de, "Annan'ın önerileri Türk tarafının kaygılarının büyük kısmına

1 Cumhuriyet, 16 Kasım 2002.

2 Hürriyet, 16 Kasım 2002.

cevap vermektedir” diyerek Annan Plânının kabulünü uygun görmektedir. “Ayrıca, gereken siyasî cesareti göstereyim demekle” de siyasî iktidarı teşvik etmektedir³.

Olayları daha temkinli bir gözle yanan Sami Kohen, “Plânın reddedilmesi, kesinlikle Türkiye’nin ve Kıbrıs Hükümeti’nin yararına değildir” diyerek müşahadesini dile getirmektedir⁴.

Bu görüşlerin karşısında olaylara çok farklı gözle bakan yazarlar ise, Annan Plânı ile ilgili endişelerini dile getirmektedirler. Fikret Bila’ya göre, “Plâna, Türkiye’den alkış tutulmasının nedeni, bu işi çözerek AB’ye gireriz beklentisidir.”

Oysa, AB sözcüleri, Kıbrıs’ı çözeniz de, çözmeseniz de biz Güney Kıbrıs’ı alacağız diye aylardır söylüyorlar. Tavırları, işinize gelirse diye özetlenebilir.

Annen Plânına gelince, Ankara’nın olumlu bulabildiği tek yön, Türk tarafına da egemenlik tanınmış olması. İki devletin varlığının nihayet kabul edilmiş olması.

Ancak, diğer hususlar Türk tarafının alkışlarla kabulleneceği hükümler değil.

Fikret Bila, son sözünü şöyle bitiriyor. “Ortada sevindiricik olacak bir plân yok”⁵

Yılların birikimi, tecrübesi ve araştırmaya dayanan incelemesi ile, Oktay Ekşi, “Buradan bakınca”, adlı baş yazısı ile Annan Plânı hakkında görüşlerini dile getirmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan bilindiği gibi birkaç gün önce Kıbrıs konusunun taraflarına 150 küsur sayfalık bir plaâ sundu. “Bunu inceleyin. Avrupa Birliği zirvesinden önce (12 Aralık) yanıtınızı bildirin” dedi.

Daha önce bu sütunda “resmi özet” metnini okuduğumuzu ve ilk bakışta “iyimser” sonuçlara ulaştığımızı yazdık. Ayrıntılar içine saklanmış tu-

3 *Hürriyet*, 16 Kasım 2002.

4 *Milliyet*, 15 Kasım 2002.

5 *Milliyet*, 15 Kasım 2002.

zaklar ve plânın tam metni ortaya çıkınca söylenebilecekler için hakkımızı saklı tuttuk.

Şimdi plânla birlikte Annan'ın önerdiği harita da biliniyor.

Öyle bir harita ki, Kuzey'deki soydaşlarımıza göre, zaten su sorunu yaşayan Ada'nın yer altı suları yönünden en önemli yeri olan Güzelyurt'u Rumlara bırakıyor. Kuzey'in savunması açısından önemli tüm yerleri Güney'e veriyor. En az 60 bin kadar Türk'ün yerinden yurdundan çıkıp başka yere yerleşmesini ve oraları Rumlara terk etmesini istiyor. O kadar çok girinti çıkıntı yapılmış ki, yarın iki toplum arasında yeni ve ciddi bir çatışma çıkarsa, Türklere kendilerini savunacak güvenli sınır vermiyor. Magoşa'yı bile Güney'deki yönetimin çemberi içine alıyor. Lefkoşa'dan Magoşa'ya gidecek bir Türk'ün dört kere Rum toprağından ve denetiminden geçmesini zorunlu kılıyor.

Deneyimli bir diplomat dostumuzla konuşurken, okuduğumuz resmî özetle iki tarafa eşit egemenlik verildiğini söyleyecek olduk.

"Metin çok ustaca yazılmış. O yüzden dikkati çekmiyor ama öneride egemenlik (sovereignty) sadece ortak devlete tanınıyor. Ötekiler (KKTC ve Rum yönetimi) kendi bölgelerinde egemenlik (sovereignty) yönetim hakkına sahip kılıyor. Zaten egemen devlet olmadıkları, ortak devletin, onu oluşturan devletler tarafından bozulmayacağı (indissoluble olacağı) bildiriliyor. Bu temel hakkı olmayan devletin egemenliğinden söz edilebilir mi? Metinde böyle çok tuzak olabilir. Dikkatle bakmak, çok iyi değerlendirmek lâzım" Dedi.

Bunlara bakınca Rumların neden önerinin üstüne atlayıp "biz kabul ediyoruz" dedikleri daha iyi anlaşılıyor mu?⁶

"Kıbrıs'ta Tarihsel Stratejiye Dikkat" başlığı yazısında Emin Gürses, Kofi Annan'ın raporunu psikolojik yıpratma kampanyasının yeni bir aşaması olarak değerlendirmektedir. Gürses'e göre AB, her nedense Rum saldırıları nedeniyle ayrı devlet kurmak zorunda kalan Kıbrıs Türkü'nün kurduğu devleti tasfiye etmek için ortak bir dayanışma içine girmiştir. AB ye-

ni bir taraf olarak bölgede söz sahibi olmak çabası içine girmiştir. Bu durum Türkiye'nin Akdenizde güvenliğini tehlikeye sokmaktadır⁷.

Emin Gürses, söz konusu müşahedesinde, Annan Plânını çok tehlikeli bulmaktadır.

Gelişmelerden endişe duyan Öztin Akgüç, "Kıbrıs konusu AB düşüyle olup bittiye getirilmemelidir. Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs'taki umursanmaz (fütursuz) AB yanlılarına bir atasözümüzü hatırlatalım. Dimyat'a pırince giderken evdeki bulgurdan olmayalım"⁸ demektedir.

3 Kasım 2002 seçimleri ile iktidara gelen, AKP iktidarı, Kıbrıs'ta süratle barış ve AB sloganı ile ortaya çıkmıştır. Tayyip Erdoğan, her fırsatta, AKP olarak, Kıbrıs'ta çözümsüzlükten yana değil, çözüm üretmekten yanayız sözleri ile Kıbrıs'ı çözümlenerek AB yolunu açacağı intibasını vermiştir.

3 Kasım 2002 seçimlerinde kazandığı zaferle tek başına iktidara gelen AKP'nin ilk Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış, New York'ta tedavisi devam eden KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ı ziyaret ederek yeni hükümetin görüşlerini yansıtmıştır. Yaşar Yakış, Milliyet'in de sorularını yanıtlarken, "Kıbrıs konusundaki fırsatlar penceresini açık tutmaya devam edeceğiz. Annan Plânının da tartışılması gereken pek çok noktası vardır, ancak müzakere yolunu kapalı tutmak istemeyiz."⁹

KKTC Başbakanı Derviş Eroğlu, Kofi Annan'ın Plânına karşı çıkarak, "Sadece Rum tarafını tatmin etmek için hazırlanmış bu plâni kabul etmemiz mümkün değildir. İnsanlarımız ikinci, üçüncü kez göçmen olmayı kabul etmeyecektir. Tepki göstereceklerdir. Sorunlar çıkabilir ve bu sorunlarda Türkiye ile Yunanistan'ın da başını ağrıtır" demiştir¹⁰.

Rauf Denktaş'ın görüşü ise, Derviş Eroğlu'nun görüşü ile tam bir paralellik arz etmektedir. "Annan Plânını müzakerelere zemin kabul edemeyiz. Kıbrıs Türklerini Ada'dan silebilecek tuzaklarla dolu bir plândır".

7 Cumhuriyet, 16 Kasım 2002.

8 Cumhuriyet, 17 Kasım 2002.

9 Milliyet, 25 Kasım 2002.

10 Milliyet, 25 Kasım 2002.

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın 26.11.2002 tarihinde, Birinci AKP hükümetinin programı ile ilgili TBMM'deki eleştirisi, sadece politik bir hüviyet taşınmamakta, ciddi araştırmaya yönelik hüviyetiyle de uyarı niteliğindedir:

“Önce, işin zamanlamasına bakalım. Bu öneriler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Başkanı Sayın Denktaş'ın ağır bir ameliyattan sonra henüz iyileşmediği, Türkiye'de Yüce Meclisin çalışmaya başlamadığı, hükümetin henüz kurulma aşamasında olduğu bir zamana rastlatılmıştır; bir hafta içinde de bir prensip mutabakatı istenmiştir. Böyle bir zamanlama, uluslararası ilişkilerde geçerli olan kurallara uygun değildir. 12 Aralıkta yapılması gereken şey, Türkiye'ye tam üyelik için yakın bir gelecekte müzakerelere başlama tarihi vermek ve Kıbrıs'ın üyelik sürecini ertelemektir.

Biz defalarca söyledik, bir kere daha tekrarlıyorum: Kıbrıs'ta çözümden yanayız. Uzlaşmadan yanayız:

Çözüm, bugünkü sosyal dokuyu bozmadan, Kıbrıs'ta oluşan toplumsal yapıyı esas alarak, bir ortak devlet kurmaya çalışarak bulunabilir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin önerilerinin temel felsefesi, temel mantığı ise, birbirinden farklı, ayrılmış, mütecanis iki toplumu, 1974 öncesindeki benzer bir yapıya dönüştürmeyi öngörmektedir. Yani tatbikatta ne olacaktır; yüz yıllardır Güneyde yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalarak Kuzeye yerleşmiş, orayı vatan bilmiş, evini barkını kurmuş, toprağını işlemiş, yatırım yapmış, otuz yıla yakın bir süredir orada yaşamakta olan 55 - 60.000 Kıbrıs Türkü, bir kere daha herşeyini terk edip göçmen olacak. Sıfırdan yeni bir hayata başlayacaktır. Bunun yaratacağı insanî ve toplumsal ıstırapları görmemek, düşünmemek mümkün değildir. Mesele bununla de bitmiyor: Plân uygulanacak olursa birkaç yıl içinde yaklaşık 20.000 Rum, Türklerin boşaltacağı bölgeye yerleşecek, daha sonra bunların sayısı 60.000'e çıkacak. Türk kesiminin üçte 1'i Rum olacaktır. Rum kesiminin tümü Rum olmaya devam edecektir.

Peki bunca yılın acı tecrübelerinden sonra yeniden bir arada yaşamak zorunda bırakılan Türkler ve Rumlar barış ve huzur içinde yaşayacaklardır; bunu, kimse beklemiyor, tahmin etmiyor. Bu, nereden belli; bizzat,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin önerilerinden belli. Kuzeye bir Birleşmiş Milletler Barış gücü yerleşecek. Bu barış gücü ne yapacak; Türk kesimine yerleştirilecek Rumları koruyacak, gerekirse barikatlar kurulacak. Üstelik, Kıbrıs Türk Devletinin bu barış gücünün görevine son verme yetkisi de hiç olmayacak.

Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; dünyanın yerleşmiş hiçbir demokrasisinde böyle bir sistem yoktur. Genel Sekreterin plânı sunulurken Belçika modelinden, İsviçre modelinden söz ediliyor. Belçika'da Flamanlara karşı Wallonları Birleşmiş Milletler Barış Gücü mü koruyor? İsviçre'de farklı kantonlarda yaşayanların güvenliğini barış gücü mü sağlıyor? Mesele bununla da bitmiyor. Kuzeye yerleşecek Rumlar, KKTC'nin vatandaşlığını kazanacak ve bütün siyasî haklara sahip olacaklar; yani, yirmi otuz yıl sonra belki de, Kıbrıs Türk Parlamentosunun üçte 1'i Rumlardan oluşacaktır ve böylece, başlangıçta kurulmuş gözükken siyasî eşitliğinin içi boşaltılmış olacaktır. Bu siyasî eşitlik varsayımına göre oluşturulmuş olan merkezi Kıbrıs devleti Rumların kontrolüne otomatik olarak geçecektir; ayrıca, bazı azınlıklara da parlamentoda yer ayrılacaktır. Türk Meclisindeki bu yapısal değişiklik, kuşkusuz merkezî devletin yapısına da yansımaya ve orada bugün öngörülen sistem de işlemeyecektir.

Getirilmek istenen sistemin özü, 1960'ta kurulan başkanlık sisteminin farklıdır, birçok noktada bunun gerisine gitmektedir. Yönetim yetkisi altı kişilik bir konseye veriliyor, bunun ikisi Türk kesiminden olacaktır, bunlardan sadece birisinin onayıyla başkanlık konseyi istediği kararı olacaktır. Şimdi, bu sisteme bakarak, Kıbrıs Türk Halkının haklarının eşitliğinden söz etmek, bunun tam korunduğunu söyleyebilmek mümkün müdür?

Mesele bununla da kalmıyor, 1960 Anlaşmalarına göre gerektiğinde Ada'ya tek taraflı müdahale imkânına sahip olan Türkiye'nin bu hakkı da sulandırılıyor. 1960 Anlaşmaları, bu yeni koşullara uyduğu ölçüde uygulanacak. Ayrıca, Türklerin güvenliğini korumakla görevli Türk Silâhlı Kuvvetleri hem azaltılacak hem de Ada'da belli yerlerde konuşlandırılmak zorunda kalacaktır.

Toprakla ilgili öneriler de başka bir olumsuzluk örneği oluşturuyor. Sayın Denktaş'a iki harita sunulmuş ve bunlardan birini kabul etmesi istenmiştir. Bu haritalardan birinde, Türkiye'nin stratejik menfaatları ve güvenliği açısından büyük önem taşıyan Karpas Burnu Rumlara bırakılıyor. Denktaş bunu kabul etmezse ikinci haritayı kabul etmek zorunda, orada da Ada'nın kuzeyindeki en verimli toprakların bulunduğu Güzelyurt ve Magosa'nın geniş bölgeleri Rumlara veriliyor. Bu kesimde, Kıbrıs'ın en büyük su kaynakları yer almaktadır. Bütün kuzeyin yer altı su kaynaklarının yaklaşık yarısı buradadır. Kıbrıs tarımının can damarı olan portakal bahçeleri buradadır. Kıbrıslı Türklerin bütün bu bölgeleri terk etmeleri kaçınılmaz olacak. Plâna göre, Barış Harekâtı'ndan sonra Türkiye'den Kıbrıs'a gidenlerin durumu daha da kötü olacak.

İşte, taraflara sunulan ve bazılarının kaçınılmaz gibi takdim etmeye çalıştığı plânın özü budur. Bütün bu nedenlerle genel sekreterin önerilerinde ciddi ve köklü değişikliklere ihtiyaç bulunmaktadır¹¹.

Kofi Annan Plâni, Kıbrıs'ı çok iyi tanıyan ve plâni çok ciddi bir şekilde inceleyen emekli Orgeneral Kemal Yavuz tarafından da eleştirilere hedef olmaktadır:

Annan Plânının en az iki 'HIÇ OLMAZ' noktası mevcuttur. Bunlar plândaki TOPRAK TERKİ ve onun yaratacağı sorunlarla, İKİ KESİMLİLİĞİN zorunluluğudur.

Plânda öngörülen toprağın Türkler tarafından Rumlara terki, iki açıdan imkânsızdır:

Birincisi, terki istenen bölgenin Kıbrıs Türk kesiminin % 42'sini oluşturan toprağın ürün veren % 80'ini teşkil etmesi ve Türk tarafındaki toplam 93 milyon ton su rezervinin 84 milyon tonunu içermesidir.

İkincisi, bölgeden çıkarılacak 44 bin ila 55 bin Türk'ün durumudur.

Bu konuda tek bir noktaya değineyim. Sadece yerinden sökülüp atılacak köylerden bahsediyorum. Rum malı olduğu için, evinden ve işyerinden atılacak Girne'lileri dahil etmiyorum. Yaklaşık 50 bin insan, her biri

(1) TBMM Tutanak Dergisi, 26.11.2002 tarihli oturum.

biner kişilik 50 köyün, Kıbrıs'ın Türk'e kalacak kesiminde yeniden kurulmasına ihtiyaç gösterecektir. Kıbrıs'ı bilenlere hitap ediyorum. Kıbrıs'ta üç gün tatil yapıp ahkâm kesenlere değil. Bana 50 köy bir yana, sadece beş köy kuracak bir yer gösterebilir misiniz? Hem sadece yerleşmekten bahsediyorum. Hani nerede bunların tarlaları, bahçeleri? Bu on binlerce insan Beşparmak Dağları'nda keçi boynuzu toplayarak mı karınlarını doyuracaklar?

İkinci olumsuzluk Rumlarla bir arada yaşanamayacağı gerçeğidir. Rum tarafında kilise, tam bir fesat ve düşmanlık kaynağıdır. Bu kaynaktan etkilenerek, hem 1974 öncesinin hem de sonrasının Rumu, Türkü birlikte yaşayabilir insanlar olarak kabul etmemektedir. Ayrıca, Plânda mevcut malların geri alınması usulleri, bu düşmanlığı daha da körükleyecektir.

Burada, göz ardı edilen bir noktaya da değinmek istiyorum. Plânın bu hali veya küçük tadillerle kabulü mümkün olsa bile, uygulanmaya başlanması için gerekli olan Referandumdan, en azından Türk tarafında geçmeyecektir.”¹²

KKTC Cumhurbaşkanı Vekili ve Cumhuriyet Meclis Başkanı Vehbi Zeki Serter de, BM Genel Sekreterinin sunduğu plâni, iki toplumluluğu, iki bölgeliliği siyasal eşitliği, ayrı egemenlik haklarını ve Anavatan Türkiye'nin etkin ve fiili güvencesini içermediği için kabul edilemez bulmaktadır. Ayrıca, “Halkımızı bir zamanlar eşit ortağı olduğu devlete yamalamanın ve kendi egemenliklerini tüm Ada'ya yaymanın hesaplarını yapıyorlar. Garantör ülke anavatanımız Türkiye'yi istilâcılıkla suçluyorlar. Türkiye'ye karşı düşmanca kampanyalar yürütülüyorlar” diyerek, Annan Plânını ve dayandığı temel düşüncüyü kabul edilemez bulmaktadır.¹³

Kofi Annan Plânı, espirisi ve dayandığı temel ilkeler bakımından Kıbrıs sorununu çözmekte başarılı olamamıştır. Kofi Annan, Birleşmiş Milletler

¹² Kemal YAVUZ, Kıbrıs'la ilgili gerçekler, 25 Aralık 2002, *Akşam Gazetesi* (Oktay Öksüzöğlü tarafından zikredilmiştir. a.g.e., s. 102 - 103).

¹³ *Cumhuriyet*, 16 Kasım 2002.

Genel Sekreteri olarak Kıbrıs uyuşmazlığını yetki sınırını aşarak, önerileriyle etki yaparak çözmeye çalışmıştır.

Denktaş'ın hastalığı adeta, Kofi Annan'ın önerilerini içeren Plânı bir emri vaki olarak Türk tarafına zorla kabule yöneltme fırsatını vermiştir. Denktaş hastalığı nedeni ile Kopenhag toplantısına katılamamıştır. Kofi Annan Plânı ve öngördüğü düzen Kıbrıs Türkleri tarafından kabul edilmemiştir. Ancak Güney Kıbrıs Türk Yönetimi, AB'ne giriş için gerekli formaliteleri tamamlamış, ilk adımını Kopenhag zirvesine atmıştır.

12 Aralık 2002 tarihinde, Kopenhag'da Kofi Annan Plânı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarafından ret edildikten sonra, zaman sınırı olarak 28 Şubat 2003 ve daha sonra da 16 Nisan 2003 tarih olarak belirlenmiş de yine sonuç alınamamıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ileri sürdüğü sakıncalara cevap vermeyen Rum Yönetimi, uyuşmazlığı sürümce mede bırakarak, 2004 yılında AB'ne katılarak, sorunu çözümlenmeyi hedeflemektedir.

Kıbrıs'ta barış için sadece Türk tarafından taviz bekleyenler ise, AB sevdası için Türkiye buna mecburdur diyenler de yanılığ içindedirler.

Kofi Annan Plânı ile Kıbrıs sorununu çözmek, Kıbrıs'a barış, huzur ve güvenlik sağlamak olanaksızdır. Kıbrıs Cumhuriyetini kuran, kurucu devletlerin rızalarına değer veren kalıcı bir barış milletlerarası camiada huzur getirecektir. Kıbrıs'ta kurulan Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren gelişen olayları ve gerçekleri değerlendirerek, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'ndan şu ana kadar Kıbrıs'ta sağlanan barış ve huzuru da dikkate alarak, Kıbrıs sorununu, sorun olmaktan çıkarabilmek için, BM ve AB'nin etkisi dışında tarafların serbest iradelerine dayanarak ancak kalıcı bir düzen kurulabilir.

2004 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti olarak Avrupa Birliğine girecek olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin varlığını red ederek, güç kullanarak ortadan mı kaldıracaktır? Sorunun cevabını vermek için herşeyden önce akıl ve mantık yolunu seçerek, gerçekçi olmak ve ilgili devletlerin politik, stratejik ve son olarak askerî güçlerini de dikkate almak gerekecektir.